„Érted vagyok”

(Exodus 3,14)

A jézusi tájékozódás folyóirata

XXXI. évf. 1. szám

2020. február

330,– Ft

Isten Országa szolgálatának eszközei

Prófétai intelmek

Próféták és papok

Történelmi váltóállítás az Egyházban: Nikaia

A kereszténység Japánban és Kínában

Moha-mese

A Bokor archívumából: levél az egri érsekhez

Vasárnapi szentírási elmélkedések

Környezetvédelem: A bezöldült lelkiismeret

Király Ignácz

Ahogyan mi csináltuk, és csinálni szeretnénk…

Isten Országa szolgálatának alapvető eszközei a BOKOR Közösségben

A Bokor mint jézusi tájékozódású morális megújulási mozgalom a maga sajátosságai szerint alakította ki törekvési irányait és az irány tartásához szükséges eszköztárát. Mi, az első két generáció tagjai a katolikus kultúrába születtünk, annak megismerése és megszeretése kritikus szemléletünk mellett azt is jelentette, hogy az ott tanult, bevált eszközöket beépítettük a magunk életébe. „Tételek előtti szolgagörnyedés” (Németh László) helyett a szellemi igényesség és személyes felelősségre tettük a hangsúlyt, ezzel is szándékolva egyházunk megújításának előmozdítását. Ha mi megújulunk, akkor a katolikus Egyháznak egy kicsi része már megújult… Volt, amit radikálisan átalakítva építettünk be. A gyónás például nálunk lelki vezetéssé (lelki tanácsadássá) mélyült, a pár perces találkozásból pár órás testvéri beszélgetés és ima lett. Tudjuk, hogy a „modern eszközök önmagukban nem fejlesztik az embert, hanem elsodorják” (Déry Tibor), de mi nem modernek akarunk lenni, hanem hűségesek Jézus Istenéhez. Eszközeinket illetően cél és lehetőség szerint döntünk, egyénileg is, és közösségileg is.

Szeretnénk, ha életünket meghatározná és kivirágoztatná az, amit Jézustól tanultunk és tanulunk. A realitáshoz tartozik, hogy különböztetünk a „célparancs” és a „teljesítési parancs” között. Az első azt jelenti, hogy megfogalmazzuk az eszményt. A második azt jelenti, hogy megfogalmazzuk az itt és most tenni vágyott dolgainkat. Az eszményről tudjuk, hogy irányulás: „Legyetek tökéletesek, amint mennyei Atyátok tökéletes!” A teljesítési parancsot mi adjuk magunknak, ki-ki önmagának. Ez a szeretetben való fejlődés tevékeny útja. Akkor is az, ha szüntelenül elmaradunk még a megtehető dolgainkban is. Sajnos nem vagyunk még szentek, de az erre törekvés számunkra is kötelesség.

Minden mozgalom a maga célja szerint igyekszik kialakítani eszköztárát. Célunk, hivatásunk: Isten Országának megjelenítése a földön. Szóban és tettben. Egyénileg, családilag, közösségileg, társadalmilag. Ezt valljuk küldetésünknek. „Használni akarunk, nem tündökölni” (Váci Mihály). A Bokor nem a világból kivonuló mozgalom. „A toronyba vonulás nem illik a prófétai szerephez” (Babits). A próféta szerepéhez – mégoly szerény szintű prófétasághoz is, mint a miénk – az igyekezet, a céltudatosság és az összetartó egymást támogatás illik ebben a világban. Életünk alapvetően két területen zajlik. Családban és kisközösségben. A szeretet rendjében ez a két legalapvetőbb élettér, eszköz mindenki életében. Mindennapi szeretetre törekvő gyakorlatunk ebben a két közösségi formában zajlik. Másutt is, más formákban, más kapcsolatokban is élünk, de a legnagyobb kihívás ebben a két közösségi formában ér minket. A szeretet legnagyobb kihívását azok a kapcsolataink jelentik, amelyek a legtöbb időt, energiát igénylik tőlünk. Ha ezekben jól vizsgázunk, az Isten Országa építésének tágabb köreiben is jó eséllyel fogunk szolgálni. Az évtizedek (az eddigi hetven év…) sokféle bevált és elvetett eszközt hoztak. A fejlődés készsége, a rugalmas életképesség hangsúlyozása sokszor megmentett minket attól, hogy élettelen kövületekké váljunk.

1. Család mint az Isten Országának alapsejtje

A társadalom alapsejtje is, de most a hivatásunk eszközeit tárgyaljuk, amelyek természetesen minden területre kihatnak. Életünk köreinek vannak átfedései. A család és a kisközösség, illetve a Bokor köreinek vannak a legnagyobb átfedései. Nem is lehet egymástól elválasztva tárgyalni ezeket a köreinket. Itt minden mindennel összefügg. Mégis azt kell mondanom, hogy szeretetünk legmeghatározóbb vizsgaterülete a saját családunk, akár gyermekként, akár szülőként, akár nagyszülőként vagyunk jelen benne. Azt tapasztaltam, hogy ha a szeretet területének valamely elemében itt elbuktam, azt családon kívüli igyekezettel nem tudtam helyretenni. Apostolkodásba menekülni a háttér megoldatlanságai elől… nagy kísértés lehet, de ezt legyőzni kötelesség. A kimenekülés nem megoldás a belső megoldatlanságokra. Stabil és hiteles hátország kell a küldetés hatékonyságához. A családban Istennek leányai és fiai vannak, „Istennek unokái nincsenek” (R. Rohr), mint ahogyan nekem vannak. A családomat alkotó minden tag tehát kiemelt célszemélye kell, hogy legyen mindennapi szeretetemnek. Amint ezt a szemléletet ki is szoktuk fejezni: gyermekeink és unokáink nem a mieink, de ránk vannak bízva. A Bokorra a nagy családok jellemzőek. Mi nem valljuk az ormánsági bácsi véleményét, amely szerint: „Istennek is csak egy fia vót, csak a lusta embörnek van sok gyeröke” (Kodolányi idézi). Inkább meghívnánk az így vélekedőket, hogy belelássanak nagycsaládos üzemeléseink „lustálkodásaiba”. Egy nagycsalád nem csupán létszámában nagy, de nagy eszköz is küldetésünk teljesítése folyamán. Nagy a szolgálatban való fejlődésben is. „Uram, mi haszna van egy csecsemőnek?” – kérdezte Faraday, mikor az ingyenes, önzetlen szolgálatról kérdezték. Nem a haszon, hanem a célra rendezettség mozgat.

Önnevelésünk és egymásra hatni akarásunk. Ami a tudatomban van, annak van esélye megjelenni az életemben. „Emberhez méltó gondolatokból fakad az emberhez méltó élet” (Bulányi Gy.) Ennek esélye az önnevelésen fordul. Ehhez kevés a kegyes jó szándék, miszerint „majd lesz valahogy, ha Isten is úgy akarja”. Határozott szempontok, ellenőrizhető, mérhető eszközök kellenek. Önismeret, célra rendezettség,

önkontroll, napi elhatározások és kiértékelések, önfegyelmezések, aszkézis… jól bevált eszköztárával rendelkezhetünk. Ha még használjuk is ezek valamelyikét, akkor van esély a személyes fejlődésre. A „manikűrözött önkép” (Bischop) veszélyét az önismerettel lehet elkerülni. Néhány, sajátosan a Bokorra jellemző eszközt említek az alábbiakban.

Az ***időelszámolás*** régen rendszeres tevékenységem volt. Ez azt jelentette, hogy életem lényeges szempontjai szerint leírtam, hogy mire, mennyi időm ment el. Az évek folyamán kialakult egy nagy vonalakban állandó életritmus, amely az idővel való gazdálkodást is meghatározta (munkahely, közösségek, családi kötelességek, ima, szellemi élet, biológiai élet…). Ez aztán feleslegessé tette a napi időelszámolásaimat. Ma csak akkor végzek időelszámolást, amikor jelentős életvitel-változás mutatkozik az életemben. Ennek célja, hogy lényeges vállalásaim ne csorbuljanak egy-egy új feladat jelentkezésekor. Jutnia kell minden fontos területre annyi időnek, amennyi szükséges. Ha ezt kiengedem a kezemből, akkor a körülmények, az igények sodrása fogja beosztani az időmet. Ez pedig nem mindig van harmóniában jézusi küldetésemmel. Hitvestársam, családom nem meghatározója az időbeosztásomnak, hanem javaslattevője. Hitvestársam erőteljes javaslattevő, de nem parancsnokom, amint én sem vagyok az számára. Gyermekeim, unokáim sem lehetnek meghatározók. Jut idő az egyéni vágyak, kívánságok teljesítésére is, ha a gyermek is tudja, hogy *kérhet.* Nem követelhet, sem hisztivel, sem ravasz érveléssel. Ha családom azt tapasztalja, hogy szolgálni igyekszem őket, és kiszámítható, átlátható időbeosztással élek, akkor ehhez könnyebben igazodnak. A szeszélyes és alkalomszerűen élt élet őket is szeszélyes és ötletszerű életvitelre indíthatja.

A ***pénzelszámolás*** fontossága egyre nagyobb kívánalom ebben az anyagiakat oltárra emelő világban. Mennyit, mikor, mire? Erre kell válaszolni. Adatszerűen. Cél, hogy jusson mindarra, amit fontosnak tartok, tartunk. Ez családi közösségben nem magánügy. Közös költségvetés ügye. Akik a család bevételéhez hozzájárulnak, azoknak van a konkrét döntésekben beleszólási lehetőségük. Ahhoz, hogy koncentrált kiadási helyzetben (pl. építkezés) is jusson a karitász-„kasszába”, ahhoz bizony önnevelésből fakadó önfegyelemre van szükség. A radikálisan spórolós az éhezőktől is elspórolná a pénzt, mert mindig lehet valami nagyon fontos, ami miatt most kihagyhatjuk az adakozást. A fegyelmezetlen pénzkezelő azt is elosztaná, ami majd csak ezután folyik be a kasszába. „Minden jó megegyezés alapja a közös érdek” (Illyés). Közös érdek, hogy a szükséges és elégséges mértékben kézben tartsuk az anyagiakat is. A rendszeres megbeszélés és fegyelem a pénzt (Mammon) is arra fordítja, amire való az Isten Országa építésében, a „szerezzetek barátokat” jézusi felszólításnak megfelelően.

A ***napi és állapotszerű lelki élet*** olyan eszköz, amely a felülről és belülről vezérelt ember sajátja. „Az igazi emberi élethez emberfeletti erőkre van szükség” (Farkas József). A reggeli elcsendesedés és az esti naplezárás segít az úton járásban akkor is, ha a nap sodrása eltérít. Családban is lehetséges a spirituális soknyelvűség. A szülői igyekezet és a valós tekintély az egynyelvűségre törekszik. Ez az igazán hatékony eszköz az értésre és megértésre, az együttműködésre. Az időnkénti, lelki tükörre épülő mérlegkészítés segít a napi és aktuális gondoknál szélesebb körű önvizsgálatra. Jó hagyomány a Bokorban az Advent és a Lélekváró időszakának segítése írásos napi gondolatokkal. Ez az év 365 napjából száz napnyi közös imádkozást tesz lehetővé. Családban mindenképpen. – Akik ebben a keresztény és bokrosan jézusi eszköztárban nem találják meg a fejlődésük eszközeit, azok nyitnak mindenféle más lelkiségi irányzat felé. „Van imádság a templomban, és van életünk mélyén” (Németh László). Ha az ima az Istenhez igazodni akarás spirituális eszköze, akkor egész életünk kiemelkedő életjelensége ez.

2. A kisközösség

Ez a második alapsejt, de túlnő a vérségi kötelékeinken. A II. Vatikáni Zsinat előtt hazánkban a Bokor volt az a mozgalom, amely magára nézve kötelező parancsnak élte meg a Hegyi beszédet egy olyan vallási légkörben, ahol ez tanácsként szerepelt, és mindmáig így is szerepel. A Jézustól tanult tanító-tanítvány, küldő-küldött vonatkozásokat kitágítjuk. Mindenkinek tanítványból tanítóvá, küldöttből küldővé kell válnia. Kisközösségi fogalmakkal: minden vezetettnek, felvevőnek vezetővé, leadóvá kell válnia. Egyszerűbben: egyéni barátkozásainkat kisközösségekbe való egybeszeretés vágyával végezzük. A történelem folyamán is ez a kisközösségi forma bizonyult a leghatékonyabbnak az emberi életminőség javításában. Ezért is mondjuk, hogy *a kisközösség **Jézus formai öröksége***, a szeretet családon túlmutató megélési tere.

szeretem a csendet

szeretem a csendet
amely mindig ajándékkal lep meg
olykor üzen valami nagyon szépet
máskor pedig nekem szegezi a vétkem
szeretem a csendet
amely felerősít mindent bennem
a jót amit majd még meg kell tennem
s a rosszat amit Isten már elfelejtett
szeretem a csendet
amelybe Isten annyi titkot rejtett
sok jövőbe mutató szent jelet
amelyre csak a holnapok csendje felel

Habos László

Ha itt jól szeretjük egymást, akkor lesz hiteles a társadalom felé hirdetett evangéliumunk.

A kisközösség nélkülözhetetlen eszköz arra, hogy az Isten Országa általunk is terjedjen. Ha nem eszköz, hanem cél lenne, akkor egy lennénk a számtalan klub, önmenedzselő irányzat, belterjes mozgalom között. A közösséget „Tábor hegy”-nek tekintjük, ahol megerősödhetünk, hogy a mindennapokban jobban helytállhassunk. Ilyen kiemelkedő tábor-hegyi életjelenség az éves ***lelkigyakorlat***. Mély testvéri kapcsolatokban élők elvonulunk pár napra, hogy kiértékeljük Isten és egymás előtt az elmúlt évet, és elkészítsük a következő szorgalmi évre vonatkozó tervünket. A társadalom felé ennek közvetetten van jelentősége, hiszen hiteles és élhető életre törekvésünknek fontos feltöltődési ideje ez. Sokféle veszély merül fel a jézusi úton járásunkban, van miben rendbe tenni magunkat, és vannak eszközök is, amelyek ezt segíthetik…

Szétszórtság ellen ott a naptár fegyelme: amit beírunk, az kevésbé fog elfelejtődni. *Belefáradás* ellen ott a tervezés rendje, és a testvérbaráti figyelés és jelzés gyakorlata. A „jó nekünk itt, és ennyi” megülési hajlama ellen ott ez a mindennapokat átszövő elhivatottságra emlékeztető eszköz. Közös *irányt tartásunk* megőrzésére és fejlesztésére zsinatoljuk át az évet, két közösségvezetői találkozóval (őszi és tavaszi KVT). *Szétszóródás* ellen a közös nevezőnket hangsúlyozzuk, frissítjük. Ezt nevezzük ***Jézus tartalmi örökségének***. Ez a Jézustól tanult szeretet hármassága, amit sokféleképpen lehet kifejezni. Gyermekeink felé ezt úgy képviselem, hogy „SeBaJ”-törvény: **S**egítőkészség-**Ba**rátkozás-**J**ószívűség. Így is át lehet fogalmazni a szolgálat-békességteremtés-adás hármasságát. *Gazdagodás ellen* ott a nagycsaládra tett hangsúlyunk és az adástörvény teljesítésére való törekvésünk. *Leszegényedés* ellen ott van az egymásra figyelő értékáramoltatásunk és a sokoldalú talpraesettségre törekvésünk. Az is veszély, hogy az erős öntudat bevihet bennünket a *gőg* bűnébe. Ez ellen ott van a lelkiismeret-vizsgálat, a lelkivezető jelzése, a közösség jellemformáló ereje. Öntudatunk, mi-tudatunk szolgálja a tetteinket, bűnbánatunk pedig szolgálja szerénységünket és hitelességünket.

Gyermek és ifjúsági ***táborokkal*** igyekeztünk élményhez kötődően megszólítani a nyitott szívű fiatalokat. Ez számos testvérünknek jelentette az első lépést a Bokor kisközösségeinek valamelyikébe tartozáshoz. Közös lelki imaélményeket jelentettek a nagyböjti imák, éjszakai *virrasztások*, amelyekre akárki bejöhetett az adott templomba. Mindmáig kiemelkedő imaidőszak a ***Lélekvárás***, ami Hamvazószerdától Szentháromság-vasárnapig tart. Százegynéhány napra százegynéhány testvéri gondolat ad írásos segítséget az elcsendesüléshez. Ugyanez az *adventi* időszakra is vonatkozik. Ezek az írásos anyagok sokakhoz eljutnak Bokron kívüli kapcsolataink révén.

Évente *Bokorünnepet* tartunk, hogy értékeinkért, gyümölcseinkért, irányulásunkért hálát adjunk. Nyaranta háromnapos ***Bokor Nagytábort*** szervezünk (BNT, 2000 óta), ahol több százan erőt meríthetünk egymás szolgálatából. Olyan eszközök ezek, amelyek a még közösségbe nem tartozó szimpatizánsoknak is lehetőséget adnak tágabb ismeretekre és ismeretségekre. Belső információs lapunk a *Tájék*, mely havi rendszerességgel tájékoztat belső életjelenségeinkről (1990 óta).

3. A társadalom felé

olyan eszközök kellenek, amelyek vonzók, figyelemfelkeltők, közérthetők. Jézusra figyelő szeretetkultúrát képviselünk. Volt idő, amikor mi voltunk a botránykő. Megtapasztalhattuk, hogy „az emberek hamarabb megbocsátják válaszainkat, mint kérdéseinket” (Németh László). Ez hívta fel ránk a figyelmet. Megkérdőjeleztük a szeretet jézusi tartalmával ellenkező keresztény és nem keresztény irányulásokat. A Bokor múltjával foglalkozni akarókat ma is ez érdekli, mert ez piacképes, ez hírértékű, ez „botrányos”. Így lehetünk érdekesség, csodabogár, látványosság, de ez kevés az Országhoz. Oda nem *nézők*, hanem csatlakozni akaró emberek kellenek. Az Isten Országa ezen az úton tehát nem épül, nem terjed. Az embereket nem a botrányok, hanem a boldogságuk reménye tudja jól megszólítani. Minket is beskatulyáztak „eretnekgyanús, szakadár, könyörtelen kritikus” kategóriákba. Nekünk ezzel szemben olyan eszközökkel kell élnünk, amelyek elvfeladás nélkül lebontják ezeket a falakat Jézus szeretet-Istene előtt.

A média lehetőségét már 1990-től használjuk az *„Érted vagyok”* kéthavonta megjelenő folyóirattal. Ebben Jézusra figyelően jelennek meg a teológiai, pasztorális, ökológiai anyagok. A példányszám növelése érdekében nem adhatjuk le igényes tartalmainkat. A *Koinónia* Bokron belüli, havi kiadvány, de jól használható a társadalom érdeklődő körei felé is. Az internetes megjelenés *(bokorportal.hu)* a Bokor kínálatának és elérhetőségének fóruma. Gyermek- és ifjúsági megszólításainknak ez ideig sajnos nincs kiadványa.

Rendezvényeink mindig valamilyen apostolkodó, értékfelmutató céllal szerveződtek. A Katolikus *Megújulási Konferencia* (1990) egyházmegújító szándékunkat szolgálta. A *Román-Magyar Családi Hétvége* 300 család felé mutatta ki a magyar és jézusi vendégszeretetet (1990). A *Kézfogás konferencia* (1993) eszköz volt arra, hogy a sokféle, velünk szóba állni hajlandó irányzat közeledjen egymáshoz. A *Hadkötelezettséget Ellenzők Ligája* már olyan kezdeményezés volt, amelyben velünk együtt más erőszakellenes irányultságú emberek is részt vettek (1993). A *Bokor Közösségfejlesztő és Kulturális Egyesület* (BOKKE, 1994) annak eszköze kíván lenni, hogy a jézusi közösségépítés és életalakítást szolgálja könyvkiadással, oktatási, kulturális segédanyagok felkínálásával. A *Jóbel Év konferencia* (1995) eszköz volt arra, hogy kiengesztelődést kínáljon, és együttműködésre buzdítson, a *Harmadik Világ Alapítvány* pedig az éhezők felé nyújtott segítségünket segíti kijuttatni a kapcsolatok ápolásával (1998). A *Hazai Rászorulók Alapítványa* határon belül is igyekszik szolgálni a szükséget szenvedőket. Fontos számunkra, hogy ne a társadalom szociális hálójának részeként adakozzunk, hanem életképességre akarjuk segíteni a ma még rászorulót („ne csupán halat, hanem halászásra segítést adjunk”). Erőszakmentes jézusi elveinket a *Taszári Békemenetben* fejeztük ki (2001); ezzel kapcsolódni akartunk a nemzetközi Erőszakellenes Nap programjában részt vevő nemzetközi erők rendezvényeihez is. A sort folytathatjuk, és folytattatja is velünk élet…

„Az ember annyira üdvözül, amennyire részt vesz Isten munkájában” (Németh László). A Bokor tagjai is üdvösséget munkálni akaró emberek a maguk ilyen-olyan eszközeivel. Reményünk: jó gyümölcseinkről leszünk felismerhetők…

A nagy váltóállítás:

Áriusz és a Nikaiai Zsinat

Aki azzal a férfival kezd foglalkozni, aki az ókori egyház legnagyobb dogmatikai harcait váltotta ki, rögtön abba a meglepő ténybe ütközik, hogy Áriusz verseket is írt. Hajós- és molnárdalait a nép énekelte. Váratlan dolog ebben az elvetemült eretnekként hírbe hozott férfiban a költőt meglátni. Már ennek a körülménynek is hozzá kellene segítenie minket ahhoz a gondolathoz, hogy minden valószínűség szerint eddig téves elképzelésünk volt erről a személyiségről. Érzékeny lelkületre vall, ha egy férfi örömét leli a költészetben. Fő művéből, az *Ünnepi lakomá*ból sajnos csak néhány töredék maradt az utókorra, s ezek nem nyújtanak helyes elképzelést könyvének lényegéről. Ellenségei e könyv miatt sárba rántották őt, és „tivornyázásokról” beszéltek, ahol Áriusz állítólag sok bolondozás közben énekelt. Áriusz hívei viszont igen nagyra becsülték ezt az írást, amely Isten szavakkal elmondhatatlan mivoltát dicsőíti, amelyhez semmit sem lehet hasonlítani.

Ha Áriusz nem volt is mentes a büszkeségtől és az önfejűségtől, egyáltalán nem számított elítélendő személyiségnek. Heves temperamentuma talán afrikai származásával magyarázható. Megnyerő természetű embernek ábrázolták, akinek arcvonásain enyhe melankólia ült. Konstantin császár is kiemelte az Áriusz arcán látható, leheletnyi szomorúságot. Áriuszt szikár, magas emberként írják le, barátságos lényként, aki kellemes érintkezési formák birtokában volt. Aszketikus lelkülete és szigorú életvezetése a szerzetesekéhez hasonló öltözetében is megmutatkozott. Egészen biztosan tehetséges ember volt, aki tekintélyes tudással rendelkezett, és érdekes szentírás-magyarázatot művelt.

Mint oly gyakran a történelem során, Áriusz életében is egy kis ok nagy hatást váltott ki. Alexandria püspöke, *Alexander* papok körében tartott előadást, amelyben azt mondta, hogy az isteni Háromságban Egység van. Az előadáshoz kapcsolódó eszmecserében Áriusz ellentmondott ennek a felfogásnak, azzal az érvvel, hogy ha az Atya nemzette a Fiút, akkor a Fiúnak van kezdete, és ennélfogva volt olyan idő, amikor a Fiú még nem létezett. Áriusz nézete nem volt újdonság, csak azt mondta ki, amit akkoriban sok teológus gondolt a „balszárnyon”. Alexander püspök azonban nem viselte el Áriusz ellenbeszédét, és nyersen megparancsolta neki, hogy vesse el a véleményét. Áriusz viszont azon a nézeten volt, hogy az ember nem mondhat le parancsra a meggyőződéséről, és ezzel elindult az a folyamat, amelyhez képest az Isten egységéről vagy hármasságáról folytatott viták csak kis előcsatározásnak tűnnek.

Az idők során sok előadást követett már eszmecsere, anélkül hogy az a legcsekélyebb hullámzást váltotta volna ki. De ezúttal másként történt. Talán Alexander püspök megsértett hiúsága miatt, amelynek okán nem viselte el, hogy egy alattvalója más nézeten van, mint ő? Vagy Áriusz irigysége miatt, nevezetesen hogy Alexandert emelték püspökké? A két férfi szenvedélyes természete kétségtelenül erősen hozzájárult a vita elmélyüléséhez, de azt mégsem lehet puszta rivalizálásból levezetni. Ebben az összetűzésben olyan tárgyi problémáról volt szó, amelyet akkoriban még nem tisztáztak, és fontos átérezni annak a metafizikai problémának a teljes súlyát, amelyet így lehet megfogalmazni: „Az Atya örök idők előtt nemzette egyszülött Fiát, aki által az időt és a mindenséget is teremtette. Az Atya időtlenül nemzette, és az időbeli korszakok előtt alkotta meg és teremtette a Fiút; nem úgy, hogy a Fiú létezett volna már a nemzése előtt, de igenis ő az egyedüli, akit az Atya időtlenül nemzett, mindenek előtt.” Az akkori idők keresztényei számára ezek nem üres formulák, hanem élettel teli szavak voltak. Ha a szavak mögé tekintünk, és a lényeget keressük, akkor hamar észrevehetjük, hogy a tudós problémafölvetés mögött – vajon a Fiú éppúgy örök-e, mint az Atya, és vajon a semmiből jött-e létre? – a soha nyugvópontra nem jutó kérdés áll: Mit tartotok Krisztusról? Mit mondanak az emberek, ki az Emberfia? Mivel erről az örök Krisztus-kérdésről volt szó, ezért lobbantak föl belőle az akkori kereszténységet tűzbe borító lángok. Nem érthetjük meg az egész kérdéskört, ha nem vesszük tekintetbe ezt az alapvető okot, amely miatt senki nem lehet közömbös, akinek az életébe Úrként lépett be Krisztus.

Az Alexander és Áriusz között vitában az volt a legrosszabb, hogy a püspök hamar robbant, és nem sokat teketóriázott. Némi habozás után elrendelte Áriusz kivetését a papságból, és kizárta az egyházi közösségből. Ez *volt az első megaláztatás*, amelyet Áriusznak el kellett viselnie, és ez erősen meggyötörte. A nyilvánvaló sértés aztán mérgező hatást fejtett ki az egész küzdelemre. Eleve olyan elkeseredést váltott ki, amelynek hátrányosan kellett hatnia.

A papságból történt kizárásától számított Áriusz az ókori egyház (Simon mágus és Markion után) harmadik nagy eretnekének, a megtestesült tévtanítónak. Álbölcselőnek, agyafúrt embernek, csalónak és az igazság személyes ellenségének nevezték, olyan valakinek, aki értett ahhoz, hogy felismerhetetlenné tegye az igazi véleményét, és másképp beszélt, mint ahogy gondolkodott. Tévtanítása egyenesen az Antikrisztus előfutárának számított. Gőgös, fukar és buja férfinek állították be – de ez csupa ocsmány vádaskodás, amely abból a törekvésből fakadt, hogy megrágalmazzák a gyűlölt eretneket. Elképesztő gátlástalansággal üldözték ezt a férfit.

A rágalmazási kampányban nagy része volt alexandriai *Atanáz*nak, aki Áriusz nagy ellenfeleként döntően hozzájárult a viták kiéleződéséhez. Atanázban félreérthetetlenül érzékelhető az önteltség; ez a becsvágyó férfi nem volt érzéketlen a dicséretekre. Kiválóan tudott vitázni, és kimondottan akarati természet lévén, hajthatatlan ridegséggel viseltetett a másként gondolkodókkal szemben. A legcsekélyebb megértés sem volt benne Áriusz törekvése iránt, csupán romlást és tévelygést látott benne. De Atanázban nagy hitvallói bátorság is lakott, amely a legcsekélyebb kételyt sem engedi meg állhatatosságát illetően. Sosem tért ki a harc elől, meggyőződéséért szenvedett is, győzelmet is aratott. Ebben az imponáló egyházfejede-

lemben kifejezett vallási érzék élt. Teológiájában teljes határozottsággal egyenlővé tette Krisztust Istennel, ami akkoriban még nem volt általánosan elismert meggyőződés. Fejtegetéseivel a felé a csúcspont felé hajtotta Jézus grandiózus mitizálását, amelyet már nem lehetett fölülmúlni.

Mivel ebben a vitában a Krisztus-kérdés állt a középpontban, a veszekedés egyre nagyobb méreteket öltött. Nem csupán a püspököket vonták be, hanem a keresztény tömegeket is felbőszítették. Hamarosan nem volt már olyan város és falu, ahol ne vitáztak volna Isten és Jézus viszonyáról. Családtagok kölcsönösen megkeserítették egymás életét, és tumultuózus jelenetekre került sor a nyilvánosság előtt. A keresztények az utcán verték egymást Jézus istensége miatt. Nem féltek kölcsönösen kárt okozni egymásnak, és e förtelmes viselkedésükkel olyan rossz hírbe hozták a kereszténységet a pogányok körében, hogy azok színházaikban tették nevetségessé ezeket az eseteket.

Konstantin császár kényszerítve látta magát arra, hogy törődjön a viszállyal, noha az nagyon értelmetlennek tűnt számára, és azzal fenyegetett, hogy a legsúlyosabban keresztülhúzza a birodalom egységéhez fűződő politikai érdekét. Másfelől kapóra jött neki az indíték, hogy beavatkozzék az egyház belső ügyébe, és ezért egyházi gyűlést, zsinatot hívott egybe a vita elsimítására.

A *Nikaiai Zsinatot,* amely 325 júniusában gyűlt össze a császári palota fényűző termeiben, rendszerint a keresztény egyház történetének egyik legdicsőbb lapjaként ünneplik. A korábban még üldözött püspökök a birodalmi postával utaztak, és a császár a leghízelgőbb előzékenységgel fogadta őket; megcsókolta jelenlévő hitvallók sebhelyeit, és ő maga elnökölt a tárgyalásokon. Ez volt az egyház első diadalmas közszemlére tétele, aminek nagy benyomást kellett tennie mindazokra, akik szívesen szemlélik ornátusban a püspököket, és kedvelnek minden impozáns felhajtást.

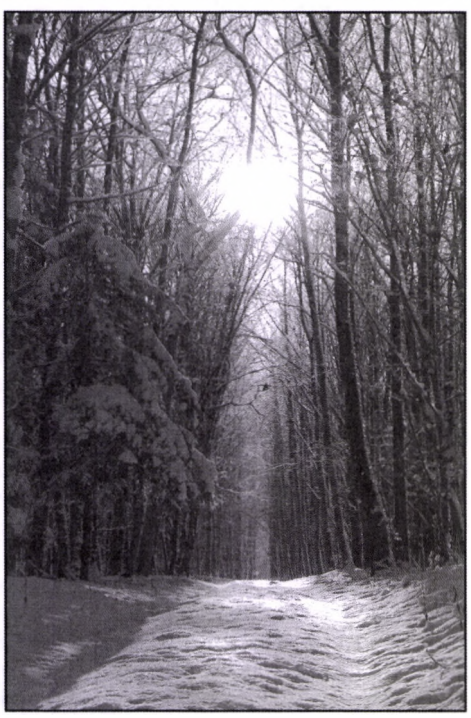

Realista tekintettel szemlélve azonban az első ökumenikus zsinat sokat veszít szép színeiből, amelyekkel átfestették. Mint minden zsinati összejövetelen, itt is nagy szerepet játszott a szervezés, és a fontoskodók nyomultak előtérbe. Előfordult, hogy a tanácskozáson minden résztvevő vadul összevissza kiabált, és nem sokat őriztek meg püspöki méltóságukból. A zsinati atyáknak nem állt szándékukban sem a kölcsönös megértés, sem a keresztény testvériség megőrzése. Inkább a hatalmi pozíció kivívása érdekelte őket, és ez mindig is ártalmas volt a tárgyilagos vitára nézve. Működésbe lépett a diplomácia, és sok tanulatlan püspök esetében az intrikák pótolták a hiányzó megértést, úgyhogy már egy akkori résztvevő „csupa tökfilkó szinódusaként” jellemezte az összejövetelt. Az ariánus szellemű püspökök ügyes taktikájukra hagyatkoztak, miközben Atanáz hívei heves fellépésükkel akartak benyomást kelteni.

A vélemények keményen ütköztek, de Áriusz hívei kisebbségben voltak. Végül a középpárt állította föl azt a Hitvallást, amely a Krisztus „egylényegű az Atyával” formulával akarta elegyengetni a viszályt. Ennek az eredetileg gnosztikus kifejezésnek a nem-bibliai eredete volt az egységformula legsúlyosabb hátránya. *Konstantin* nyomására azonban szerencsés megoldásnak tekintették. Miután a „jobboldali párt” kívánságára még megtűzdelték a Hitvallást néhány, az ariánus teológiára irányuló kiátkozási formulával, *a császár kívánságára* határozattá emelték. Konstantin, aki mindig csak politikailag kezelte a vallási kérdéseket, száműzött minden olyan püspököt, aki nem akarta aláírni az újonnan megteremtett Hitvallást, és ily módon hozta létre az egységet. „Teljességgel hallatlan volt, hogy egy egyetemes Hitvallás csupán annak a császárnak a tekintélye révén jött létre, akit katekumenként még az eucharisztiához sem engedtek járulni, és a legcsekélyebb joga sem volt ahhoz, hogy beleszóljon a hit legfőbb titkaiba. E rémség ellen egyetlen püspök sem emelte fel tiltakozó szavát. Ugyanaz az egyház, amely győzelmesen dacolt *Diocletianus* kíméletlen uralmával, engedelmesen alkalmazkodott utóda parancsához, és ez egészen másként érintette létfeltételeit, mint az üldözés külső erőszaka” (E. Schwartz: Kaiser Konstantin und die christliche Kirche, 1913). Nem a keresztény érvek, hanem a császári politika kényszerítette ki az egységet a Nikaiai Zsinaton, amelyet minden másnak lehet nevezni, csak szent gyűlésnek nem.

Áriusz nem oly módon mutatkozott meg a zsinaton – minthogy ő volt a vitás kérdés szerzője –, amint az várható lett volna. Tekintetükkel keresték, de nem vették észre. Csak amikor a zsinati atyáknak még nem volt elegendő az egységformula, a zsinat végén lépett erősebben előtérbe, de nem olyan emberként, akivel készek lettek volna vitázni. Az egyházi gyűlés csak tévedést látott a felfogásában, s egy szikráját sem az igazságnak, s ezért úgy vélte, hogy munkáját még megkoronázhatja azzal, hogy megteszi a lépést Áriusz formális elítéléséhez, mivel az nem szánta rá magát arra, hogy aláírja az elébe tett Hitvallást. A papságból való kizárása nem volt elég, *második megaláztatásként* a költőnek el kellett tűrnie a borzongató kiátkozást. Áriuszt eretneknek nyilvánították, megátkozták, és könyveinek birtokosait halálbüntetés terhe mellett arra kényszerítették, hogy beszolgáltassák azokat.

Áriuszt Illíriába száműzték. Panasz nélkül ment a nyomorúságba, és érdemes rögzíteni, hogy ebben a harcban Áriusz volt az üldözött, akinek vallási meggyőződése miatt szenvedést kellett vállalnia. Mivel a zsinat határozatait a császár birodalmi törvényekké nyilvánította, az Áriusz melletti kiállás ettől kezdve bűncselekménynek számított. Az eretnek államellenes bűnözővé lett! Úgy vélték, hogy ezen az úton tudják hamarosan megsemmisíteni az ariánus eretnekséget. Ez a remény azonban végzetes tévedésnek bizonyult. Az erőszakos elnyomás mindig is az ellenkezőjét eredményezi, és Áriusz esetében is arra szolgált, hogy eretneksége elterjedjen, ahelyett hogy megsemmisült volna.

A nikaiai döntés nem felelt meg a kereszténység tényleges helyzetének. Az egyházon belüli erők másképp oszlottak meg, mint ahogyan a zsinaton érvényesültek. Mivel egy kicsi többség engedmény nélkül megerőszakolt egy túl nagy kisebbséget, a győzelem törékeny alapra épült. A zsinati határozatokkal szembeni reakció *Nikomédiai Euszebiosz*tól, az ariánus irányzat hétpróbás politikusától indult ki. Meggyőződése ellenére Euszebiosz aláírta Nikaiai Hitvallást, és diplomatikus okossága most megpróbálta korrigálni jellemének vereségét. Az ariánusok azt kérték, hogy távolítsák el a nem-biblikus fogalmakat a Hitvallásból, s ez olyan óhaj volt, amelyet nem lehetett egykönnyen elhárítani. Azzal az indoklással vetették be kritikájukat a lényegi egység vallásfilozófiai megfogalmazásai ellen, hogy azok érthetetlenek a laikusok számára. Konstantin császár nővére által – akinek a tanácsadója Euszebiosz volt – olyan fordulatot idéztek elő, amely új módon osztotta el az igazságot és a tévedést. Konstantin politikája az egyházon belüli megbékélésben volt érdekelt, ezért arra törekedett, hogy kiengesztelje a megsértett ariánusokat, akik nagy hangon a *diteizmus* [kétistenhit] veszélyéről beszéltek.

A császár megenyhülése 330-ban egyenesen Áriusz visszahívásához vezetett. A száműzött nem tett eleget rögtön az előnyös felszólításoknak, alighanem inkább bizalmatlanságból, mint dacból. Nem látható egyértelműen, hogy visszatérését meggyőződésének részleges feláldozásával kellett-e megvásárolnia, amivel meg lehetne magyarázni a férfi belső megtörtségét. Akaraterő dolgában Áriuszt nem lehet Atanázhoz hasonlítani, és nem lehet nagy mártíralakként sem feltüntetni. Áriusz végül elment Konstantin udvarába, ahol a császár jóságosan fogadta az egykori száműzöttet. Konstantin Atanázhoz intézett parancsát azonban, hogy a megrendszabályozott Áriuszt helyezzék vissza hivatalába, ez a rettenthetetlen egyházi férfiú rövid úton elvetette azzal a megjegyzéssel, hogy akit egy zsinat eretnekség szerzőjeként ítélt el, azt nem lehet ismét fölvenni az egyházi közösségbe. A császár által kívánt kiengesztelődés ezúttal sem sikerült; a pártok harca folytatódott, és politikai viszálykodással vegyült. Az arianizmus hamarosan kiheverte vereségét, igazsággá emelték, az ellenpártot vádolták tévedéssel, és annak most át kellett élnie az idők kedvezőtlen voltát, amennyiben vezetőjének, Atanáznak száműzetésbe kellett vonulnia.

A súlyosan megpróbált Áriusz rehabilitálása azonban az utolsó pillanatban meghiúsult, és olyan meglepő fordulattal zárta le az életét, amilyet egyetlen regényíró sem találhatott volna ki groteszkebbnek. Amikor már megérkezett Alexandriába, és annak nézett elébe, hogy újból beiktatják hivatalába, az ortodoxok sűrű könnyhullatás közepette könyörögtek Istenhez, hogy távoztassa el egyházától ezt a csapást. Túlságosan is hamar örvendezhettek „imájuk meghallgatásának”. Amikor az újbóli beiktatás előestéjén Áriusz a barátjával, Nikomédiai Euszebiosszal keresztülment a városon, hirtelen rosszul lett, és ez arra kényszerítette, hogy felkeresse az egyik nyilvános árnyékszéket. Miközben személyzete az ajtó előtt várakozott, Áriusz az árnyékszék belsejében elájult, és amint annak idején a karióti Júdás, középen kettéhasadt. Végbele kifordult, mája nagy vérzés közepette kiesett, s aztán a leghevesebb fájdalmak közepette kiontotta a szívét is, gonoszságainak székhelyét. De ennyi nem elég a rettenetből. Áriusz egész teste egyre vékonyabb lett, úgyhogy az eretnek végül az árnyékszék nyílásán keresztül nagy puffanással lezuhant a fertőbe.

Ez az Áriusz haláláról szóló beszámoló, amelyet később Atanáz hozott forgalomba, ízléstelenségében a hazugság jegyét viseli homlokán, és megvetendő lelkületével kitalálójára hull vissza. Az undorító árnyékszéktörténet tendenciája túlságosan is világosan látható ahhoz, hogy figyelmen kívül lehetne hagyni: Áriusznak még gyalázatosabb véget kellett érnie, mint az Úr árulójának. De a rosszindulatú koholmány eleinte nem érte el a kívánt hatást. Áriusz hirtelen elhalálozása rehabilitálásának előestéjén inkább azt a gyanút keltette, hogy egy igazhitű fanatikus mérgezte meg, hogy megakadályozza újbóli beiktatását. Áriusz halálának tényleges lezajlásáról a mindkét oldali híresztelések miatt nem értesülünk, mindenesetre Atanáz maga ismerte el, hogy Áriusz ellenfelei nyilvánosan kifejezték örömüket annak halála miatt – és ezzel világosan elárulta, hogy dogmatikai harcaik során milyen mélyre süllyedt ezeknek a keresztényeknek a lelkülete.

Ebben az összefüggésben nincs jelentősége annak, hogy Áriusz valóban beleesett-e a fertőbe, vagy az egész csak ellenfeleinek iszonyatos propagandája volt-e. Mindenesetre a keresztények emlékezetében Áriusznak át kellett mennie ezen az *újabb megaláztatáson*, és az ő fertőbe süllyedésével hirtelen szertefoszlik az a dicsfény, amely körülvette a keresztény dogmatörténetet. A történelmi kötelesség pedig azt parancsolja, hogy Áriuszt ki kell emelni a fertőből, amelyben csaknem 1600 éven át feküdt. Ez a férfi, aki eretnekké vált csak azért, mivel önálló módon foglalkozott Krisztussal, megérdemli, hogy még egyszer pontosan szemügyre vegyük, mert vita tárgyává tette minden idők egyik legnagyobb problémáját, mégpedig olyan élesen, hogy azt többé nem lehetett figyelmen kívül hagyni. A problémájáért pedig egész egzisztenciájával kezeskedett, és ezzel értésre adta, hogy nem csupán intellektuális ügyről van szó.

Áriusz fáradozásai nem haltak el nyomtalanul. Ellenfelei csalódtak, amikor Isten látható büntető ítéletét érzékelték váratlan halálában. Az ariánusok ezáltal egyáltalán nem veszítettek tekintélyükből, és a harc változatlan hevességgel folytatódott; nem kötődött Áriusz személyéhez, mivel ő csak elindította a folyamatot. Az arianizmus további történetét, amelyet ellenfelei igazságtalanul állítottak be rosszul leplezett pogányságként, ebben az összefüggésben nem követhetjük tovább, de annyit mondhatunk, hogy egyáltalán nem maradt csupán egy kis szekta. A császári kegy révén kiterjedt egyházzá nőtt, amely az egyedül igaz egyháznak adta ki magát. Az ariánus kereszténységnek szomorú sajátossága volt az a készsége, amellyel alárendelte magát az államnak.

De az ariánusok között voltak olyan toleráns keresztények is, mint az *Agilas* nevezetű; ő beszélgetőtársának, *Tour-i Gergely*nek, aki Áriusz halálát akarta fölhozni bizonyítékként tanításának hamis volta mellett, nyugodtan azt felelte: „Ne gyalázd azt a tanítást, amelyik nem a tiéd! Mi a magunk részéről, noha nem hisszük azt, amit ti, nem gyalázkodunk. Mert mi nem tekintjük bűncselekménynek azt, hogy valaki így vagy amúgy hisz-e.”

Forrás: Walter Nigg, Das Buch der Ketzer, Zürich 1986, 142-154.

Kivonatos ismertetés.

Ezzel az írással az egész éven át tartó egyháztörténeti sorozatot indítunk el.

Próféták és papok

Kétségtelen, hogy még soha nem volt annyira elterjedt a világon az emberiség nagy eszméinek ismerete, mint manapság. De az ismeret hatása sem volt még soha ennyire csekély. Platón és Arisztotelész, a próféták és Krisztus, Spinóza és Kant gondolatait ma milliónyi művelt ember ismeri Európában és Amerikában. Számtalan főiskolán tanítják őket, egyesekről világszerte prédikálnak valamennyi felekezet templomaiban. Mindez egyidejűleg olyan világban történik, amely a korlátlan egoizmus alapelveit követi, amely a hisztérikus nacionalizmust kultiválja és őrült tömeggyilkosságot készít elő. Hogyan magyarázható ez a meghasonlottság?

Amíg az eszméket csupán racionális elképzelésekként tanítják, nem gyakorolnak mély befolyást az emberekre. Ha így közvetítik őket, akkor általában csak más eszméket módosítanak: új gondolatok lépnek a régiek helyébe, új szavak pótolják az eddig használtakat. A valóságban csak a szavak és fogalmak változtak. Hogyan is lenne másképp? Az eszmék csak nagyon nehezen ragadják meg ténylegesen az embert. Egy igazság megragadásához előbb mélyen begyökerezett ellenállásokat kell leküzdenie: a restséget, a félelmet a tévedésektől, a félelmet a nyájtól való eltéréstől. Még az sem elég az eszmék megismeréséhez, ha azok önmagukban helyesek és kifejezők. Az eszmék ugyanis csak akkor gyakorolnak hatást az emberre, ha az, aki tanítja, meg is éli őket – ha tehát tanítójuk megtestesíti őket, s így az ige testté lesz. Ha valaki az alázatosságról beszél, és maga alázatos, akkor hallgatói meg fogják érteni, mi az alázat. Nemcsak megértik, hanem el is hiszik neki, hogy valóságos dologról beszél, és nem csupán üres szavakat ejt ki. Ugyanez vonatkozik az összes eszmékre, amelyeket egy ember, egy filozófus vagy egy vallási tanító megpróbál más embereknek közvetíteni.

Azokat az embereket, akik eszméket hirdetnek – nem feltétlenül új eszméket – és ezeket az eszméket egyidejűleg élik is, prófétáknak nevezhetjük. Az Ószövetség prófétái éppen ezt tették: Azt az eszmét hirdették, hogy az embernek választ kell találnia egzisztenciája problémáira, és hogy a válasz értelmének és szeretetének kifejlesztésében áll; és azt állították, hogy az alázat és az igazságosság nem választható el az értelemtől és a szeretettől. Megélték azt, amit hirdettek. Nem törekedtek hatalomra, hanem kitértek az útjából. Még csak a prófétai hatalomra sem törekedtek. A hatalom nem tett rájuk benyomást, és az igazságot akkor is hirdették, ha ez börtönt, száműzetést vagy halált eredményezett számukra. Érzékenyek voltak embertársaik iránt, mivel felelősöknek érezték magukat: ami másokkal történt, az velük is történt. Az emberiség nem külső valami volt számukra, hanem bennük volt. Éppen azért, mivel felismerték az igazságot, kötelességüknek érezték, hogy másokkal is közöljék; nem fenyegetőztek, csupán megmutatták azokat az alternatívákat, amelyek az ember előtt álltak.

A próféta nem akar önmagától próféta lenni. Ezt csak a hamis próféták akarják. Prófétává lenni egyszerű dolog, mivel egyszerűek a szóban forgó alternatívák. Ámosz ezt így fejezi ki (3,8): „Az oroszlán ordít, ki ne félne? Isten, az Úr szól, ki ne lenne prófétává?” Az „Isten, az Úr szól” fordulat itt csak annyit jelent, hogy nem marad számára más választás. Nincs többé kétség és menekülés. Annak számára, aki felelősnek érzi magát, nem marad más választása, mint hogy prófétává legyen, akár juhokat őrzött, akár szőlőt telepített, akár eszméket bontott ki és tanított előtte. A prófétának az a feladata, hogy nyilvánvalóvá tegye a valóságot, felmutassa az alternatívákat, és tiltakozzék. Fel kell emelnie hangját, és fel kell ébresztenie az embereket megszokott bódultságukból. Nem az egyéni kívánság, hanem a történelmi helyzet teszi prófétává a prófétát.

Sok népnek voltak prófétái: Buddha megvalósította tanítását, Krisztusban testté vált a tanítása, Szókratész meghalt az eszméiért, és Spinóza is megélte őket. Valamennyien azért tettek olyan mély benyomást az emberiségre, mivel saját maguk megtestesítették az eszméiket.

Próféták csak az emberiség történelmének bizonyos időszakaiban lépnek föl. Aztán meghalnak, és hátrahagyják üzenetüket. Ezt emberek milliói fogadják el, akik számára igen fontossá válik. Ebben rejlik az oka annak, miért zsákmányolják ki mások ezt az üzenetet. Saját céljaikra használják ki az emberek kötődését ezekhez az eszmékhez, amennyiben ellenőrzésük alá vonják ezeket az embereket, és uralkodnak rajtuk. Akik pedig ily módon kihasználják a próféták eszméit, azok a papok.

A próféták megélik eszméiket. a papok kezelik azokat – azok számára, akik azonosulnak ezekkel az eszmékkel. Közben az eszmék elveszítik elevenségüket, és formákká válnak. A papok számára a formula a fontos – ez mindig így van, amikor maga az élmény kihal. Az embereken csak akkor lehet uralkodni

ELŐFIZETÉS

Tisztelettel kérjük Olvasóinkat, hogy legkésőbb ***2020. február végéig*** újítsák meg előfizetésüket. A lap ára a költségek emelkedése miatt változik, az éves előfizetés **2.000,- Ft** lesz, illetve annak, aki postán kéri, a postaköltséggel együtt **3.500,- Ft.**

A befizetés lehetőség szerint ***banki átutalással*** a lapot terjesztő KISZE Bt. számlájára (számlaszám: 10918001-00000057-09540006), vagy az Unicredit Bank bármely fiókjában a fenti számlára történő ***pénztári befizetéssel*** történjék. Rózsaszín ***belföldi postautalvánnyal*** is lehet, ekkor a **KISZE Bt.** a címzett, és a **bankszámlaszámot** kell feltüntetni. **Mindhárom esetben** kérjük közölni az előfizető nevét, címét, és azt, hogy „Érted vagyok”-előfizetés. – A terjesztéssel kapcsolatos bármilyen ügyben Gromon András főszerkesztőtől lehet tájékoztatást kérni.

és gondolataikat csak akkor lehet ellenőrizni, ha létezik „korrekt” formulázás. A papok számára az eszme arra szolgál, hogy megszervezzék az embereket, és azáltal uralkodjanak rajtuk, hogy ellenőrzik az eszme helyes megfogalmazását. Ha aztán eléggé elszédítették az embereket, kinyilvánítják, hogy az ember képtelen arra, hogy egészen ébren legyen, és életét maga vegye a kezébe. Ezért, úgymond, ők – a papok – teljesítik, együttérzésből vagy részvétből, az emberek vezetésének feladatát. Magára hagyatva az ember – mondják –, túlságosan félne a szabadságtól. Persze nem minden pap viselkedik így, de a legtöbbre mégis érvényes, mindenekelőtt azokra, akik hatalommal rendelkeznek.

Papok nemcsak a vallásban léteznek. Vannak a filozófiának és a politikának is papjai. Minden filozófiai iskolának megvannak a maga papjai. Olykor igen tanultak; az a feladatuk, hogy az eredeti gondolkodó eszméit kezeljék, továbbadják, értelmezzék, muzeális tárggyá tegyék és ily módon megőrizzék. A politika papjaival gyakran találkozhattunk az elmúlt 150 évben. Ők kezelték a szabadság eszméjét, hogy biztosítsák társadalmi osztályuk gazdasági érdekeit. A XX. században a papok a szocializmus eszméinek kezelését vették át. Bár a szocializmus az ember felszabadítását és függetlenségét tűzte ki célul, a papok azt hirdették váltakozó szavakkal, hogy az ember képtelen arra, hogy szabad legyen – vagy legalábbis belátható időn belül nem lesz abban a helyzetben, hogy az legyen. Addig nekik – a politika papjainak – kell magukra vállalniuk a feladatot, és dönteniük arról, hogyan kell az eszmét megfogalmazni, és ki a jámbor hívő, és ki nem az.

A papok többnyire összezavarják az embereket, mivel azt állítják, hogy ők a próféták követői, és azt élik meg, amit azok tanítottak. Miközben egy gyermek is észreveheti, hogy épp tanításuk ellenkezőjét élik, s a nagy néptömegeket olyan alapos agymosásnak vetik alá, hogy azok végül elhiszik, hogy a papok áldozatot hoznak, amikor luxusban élnek, mivel egy nagy eszmét kell reprezentálniuk, sőt irgalmatlan gyilkolásuk is forradalmi hitükből ered.

Aligha létezik még olyan történelmi helyzet, amely kedvezőbb lenne a próféták felbukkanásának, mint a miénk. Az egész emberiség létét a lehetséges atomháború őrülete fenyegeti. A vakság és a „kőkorszaki” tudat addig a pontig vezetett minket, ahonnan az emberiség – úgy tűnik, gyors tempóban – történelmének tragikus vége felé halad, méghozzá lehetőségeinek csúcspontján. Ebben a helyzetben az emberiségnek prófétákra van szüksége, még ha kétséges is, hogy hangjuk érvényre tud-e jutni a papok hangjával szemben.

Erich Fromm

Forrás: E. Fromm: Propheten und Priester, in: Über den Ungehorsam und andere Essays, Deutscher Taschenbuch Verlag, München 1986, 39-42. old. (Részlet a tanulmányból.)

Prófétai intelmek: Istenben bízva lemondani az erőszakról

A próféták tanításában az erőszakról lemondás egyik központi motívuma az Istenbe vetett bizalom. *Aki Istenre épít, az nem épít az erőszakra. Aki az erőszakra épít, az már nem épít Istenre.*

Istennek a bálványimádásra vonatkozó tilalma (drasztikus példája ennek 5Móz 7,5) *az erőszak mammonára* is irányul. Amikor Isten megtiltotta népének, hogy Kánaán isteneit tisztelje, akkor ezzel gyakorlatilag azt kívánta meg népétől, hogy senki más, semmilyen más hatalom és semmilyen más erő ne határozza meg az életüket, hanem kizárólag ő; hogy senki máshoz ne igazodjanak, hanem egyedül őrá támaszkodjanak, egyedül vele számoljanak és egyedül vele alakítsák a világot. A bálványimádás sosem merül ki a puszta tiszteletben, hanem magában foglalja azt az elvárást is, hogy a bálvány segítséget nyújtson. Amikor tehát az izraeliták tisztelni akarták Kánaán isteneit, akkor ez nem egyszerűen azért történt, mivel – Jahve mellett – egyszerűen még más istenekben is hittek, hanem azért, mivel segítséget, üdvöt és áldást vártak azoktól.

A bálványok olyan programokat és olyan utakat jelképeznek, amelyeknek semmi közük sincs Jahvénak az üdvösséggel kapcsolatos elgondolásához és cselekvéséhez. A bálványimádás azt jelenti, hogy valaki a bálvány által képviselt programot és utat tekinti tájékozódási pontjának. A bálványt az teszi olyan vonzóvá, amit létrehoz. Az ószövetségi korra általánosan, min-

den nép körében jellemző volt, hogy közvetlen összefüggést láttak egy nép katonai, politikai és gazdasági sikere, illetve az adott nép isteneinek tisztelete között; egy nép boldogulásáról, illetve romlásáról isteneinek hatalmára, illetve tehetetlenségére következtettek. Az istenek olyan jelentősek voltak, mint azok az államok, amelyeket képviseltek: azokkal együtt éltek vagy pusztultak el. Mivel Izrael megkívánta azokat a sikereket, amelyeket az idegen istenek jelenítettek meg, azért ragadtatta magát ismételten a megfelelő kultuszok utánzására. Hogy példát mondjunk: Az asszírok katonai ereje és politikai ragyogása volt a tulajdonképpeni oka annak, hogy Izrael elcsábult az ő kultuszuk utánzására. Azáltal, hogy katonai és hatalompolitikai szövetségekbe bocsátkozott környezetének „pogány” hatalmaival, Izrael egyúttal elismeréssel illette az idegen isteneket, és bizalmatlanságát fejezte ki saját istene, Jahve iránt: ahelyett, hogy megbízott volna Jahve kiszámíthatalan beavatkozásában, a szorongattatásban inkább az erőszak és a diplomácia eszközeibe, és ezzel együtt az ezek mögött álló istenekbe vetette bizalmát. Idegen istenek után futni és katonai szövetségeket kötni ugyanazt jelentette.

Amikor Kr. e. 734/733-ban Júdát erőszakkal rá akarják kényszeríteni, hogy csatlakozzék egy asszírellenes szövetséghez, Acház király kísértésbe esik, hogy fokozott fegyverkezési és védekezési előkészületekkel, illetve az Asszíriával kötendő katonai szövetség által húzza ki fejét a hurokból. Egy ilyen szövetség azonban olyan lépést jelent, amelynek abban a korban egyúttal vallási következményei is voltak: a védőhatalom állami istenségeinek elismerését jelentette. Már az a nyugtalanság is, amely elfogja Jeruzsálemet, amikor ismertté válik a szövetséges királyok küszöbön álló támadása, annak a bizalomnak a hiányát jelzi, hogy Isten teljesíti a dávidi királyi háznak tett ígéretét, vagyis hogy fenntartja azt. – Ebben a helyzetben lép föl ***Izajás***, és óva inti Acház királyt attól, hogy Jahve helyett a katonai előkészületekben bízzon: „Őrizd meg nyugalmadat, és ne félj! Ne remegjen a szíved ennek a két fadarabnak füstölgő zsarátnokától, és attól, hogy Arám, Efraim és Remaljahu fia elvesztésedre szövetkezett... *Ha nem hisztek bennem, nem maradhattok fenn*” (Iz 7,4-9)! A „hinni” azonban a héberben azt jelenti: „bízni”. Politikai és katonai intézkedései helyett Acháznak Istenben kell bíznia, aki – a prófétai szemlélet szerint – a világ uraként irányítja az eseményeket. Nem a látható emberi erőre és a vélt biztonságra kell hagyatkoznia (és aztán ezekbe belebuknia), hanem le kell mondania arról, hogy bebiztosítsa magát, a feszültség és bizonytalanság idején ki kell tartania az Isten nagyobb erejébe vetett bizalomban, és arra a bizonyosságra támaszkodva kell élnie, hogy Isten határozza meg a világtörténelmet.

Ozeás, akinek ugyanúgy fáj Izrael hűtlensége, mint Izajásnak, szintén nem hagy kétséget az iránt, hogy mi lesz a következménye a katonai hatalomba vetett bizalomnak: „Harci szekereidben bíztál, harcosaid sokaságában, ezért csatakiáltás hangzik városaidban, és minden erődöd elpusztul...” (Oz 10,13c-14a). Ozeás világossá teszi, hogy a pusztulás a háború gyümölcse, ami viszont a katonai erőbe vetett hamis bizalom vetésének termése. Izrael biztonságérzete a katonai hatalomi tényezőkön nyugszik, amelyet azonban a próféta csalókának leplez le, rámutatva arra, hogy a hatalmi politikába vetett bizalom a halál termését eredményezi.

A megmenekülés neve: lemondás az erőszakról. Erre szólítja föl népét egy másik esetben ***Jeremiás***, és Isten nevében döntés elé állítja övéit: válasszanak az élet és a halál közül: „Nézzétek, elétek tárom az élet útját és a halál útját. Aki ebben a városban marad, az kard, éhínség és dögvész által pusztul el; aki kimegy belőle, és megadja magát a várost ostromló káldeusoknak, az életben marad, és zsákmányul viszi életét” (Jer 21,8-9). A Jahvéba vetett igazi hit melletti döntés tehát azonos a katonai védekezésről való lemondással.

Isten nyilvánvalóan azt várja népétől, hogy a fegyverekről való lemondással is tanúskodjanak arról, ki az életük támasza és hordozója.

Egon Spiegel

Forrás: E. S.: Gewaltverzicht, Kassel 1987, 178-185. *(kivonatos ismertetés)*

Próféták nélkül elhal a remény

Jézus igen kemény szavakkal illette népéből azokat, akik „megölték a prófétákat”.

Mert a próféták minden korban azok a személyek, akik az emberek számára elevenen tartják a remény utolsó szikráit.

A próféta egész korszakokat elővételez, és így gondoskodik arról, hogy a világ állva maradjon. Minden reggel emlékeztet a felelősségünkre, és föltárja legtitkosabb bűneinket. Megmutatja nekünk annak az embernek a képét, akire szeretnénk hasonlítani, de akivé lenni nincs bátorságunk. A próféta az a só, amely bár éget, de gyógyulást hoz. Ő az az ember, aki folyton hullámzásba hozza létünk vizét, hogy el ne korhadjunk.

Ezért a prófétákra mindig a szeretet és a gyűlölet furcsa keveréke irányul egyidejűleg. Valamennyien szeretjük a prófétát, és valamiképpen valamennyien szeretnénk megölni vagy elhallgattatni.

A próféták mindig kényelmetlenek voltak a világ minden rendszere számára. És ma is azok. Ezért sorsuknak sosem kedvezett a szerencse. Mindig ahhoz hasonlóan járnak, ahogyan lelkiismeretünk legbelső hangja, amelyet szeretnénk elhallgattatni, éppen azért, mivel igaza van.

A prófétától mindig félnek, mert ő magának Istennek a hangja, Istené, aki hív, vádol, feltár, fölébreszt és megérteti velünk, hogy senki sincs bűn nélkül, és ezért senki sem hajíthatja az első követ testvére felé.

A próféta az, aki ma is tudatosítja bennünk, hogy nem olyan egyszerű dolog az embereket egyszerűen kizsákmányoltakra és kizsákmányolókra felosztani, hiszen valamennyiünknek állandó megtérésre van szükségünk, mert senki sem mondhatja el magáról, hogy senkit sem zsákmányol ki, sem kicsiben, sem nagyban.

Itt eszembe jut annak a jelentős politikusnak a felesége, aki, miközben férje briliáns beszédet mondott a társadalom kizsákmányolói ellen, félhangosan így szólt hozzám: „És közben észre sem veszi, hogy rabszolgát csinált belőlem azzal, hogy a gyerekek minden gondját rám terhelte. Ez a kizsákmányoló!”

De ha valamennyiünkben él is bizonyos félelem a prófétától, mégis kétségtelen, hogy leginkább a hatalmasok félnek tőle, a zsarnokok, a „tanítómesterek”, a „tiszták”... A próféták mindig rossz véget értek.

Jézust, aki több volt, mint egyszerű próféta, ennek a logikának megfelelően meg kellett ölni. Ő maga is panaszkodott amiatt, hogy Izrael mindig megölte a prófétáit. És valóban: Keresztelő Jánost lefejezték, Izajást kettéfűrészeltette Manassze király, az apostolok a hagyomány szerint erőszakos halált haltak, és a modern prófétákat is lelövik, megkínozzák vagy pszichiátriai klinikákon gyötrik őket.

Igen, még ma is léteznek próféták. A világ egyszerűen nem nélkülözheti őket. És az egyház végképp nem. Ellenkezőleg, a II. Vatikáni Zsinat azt mondja, hogy minden megkeresztelt nek kötelessége prófétává lenni a világ előtt.

Igen, ma is vannak próféták, még ha ez nem tetszik is nekünk különösebben. És mindig létezni fognak, még akkor is, ha folytatjuk a megölésüket, kinevetésüket vagy a szájuk befogását, ami még szörnyűbb, mint megölni őket.

De ma, mivel sokkal ravaszabbak és sokkal cinikusabbak vagyunk, remek trükköt eszeltünk ki arra, hogy megszabaduljunk a prófétáktól. Tudniillik föltesszük a kérdést: Tulajdonképpen ki képes megkülönböztetni az igazi prófétát a hamistól? Ki képes biztonsággal megmondani nekünk, hogy adott esetben nem hamis prófétáról van-e szó? Végtére is nem óvott-e minket maga Jézus is a hamis prófétáktól?

Tehát jobb biztosra menni, és már kezdetben védekezni! Később aztán, ha már a próféták és mi is halottak leszünk, az Egyház mindent be fog vetni azért, hogy rehabilitálja őket, ha mégis kiderül, hogy igazi prófétákról volt szó.

Egészen becsületesnek kell lennünk: az a félelem, amely mindnyájunkban megvan a prófétákkal szemben, inkább arra ösztönzött minket, hogy leleplezzük a hamis prófétákat, mint hogy fölismerjük az igaziakat. Hiszen rendszerint az a helyzet, hogy miközben nyomatékkal állítjuk, hogy az igazságra szomjazunk, valójában nagyon félünk tőle.

Egy valami egészen világos: Egész fáradozásunknak, amely arra irányul, hogy hamis prófétákként hiteltelenítsük azokat, akik veszélyeztetik kényelmes rendszerünket, csupán az a rendeltetése, hogy biztonságba ringasson minket, elhitetve velünk, hogy már egyáltalán nem léteznek igazi próféták.

Föl kellene tennünk azt a kérdést, amely talán túlságosan veszélyes: Miért van az, hogy bár szörnyen félünk a hamis prófétáktól, de nem félünk attól, hogy a prófétaság teljesen hiányozni fog az egyházon belül és kívül?

Hagyjunk föl végre azzal, hogy szigorú aprólékossággal kutatjuk a hamis prófétaság jeleit, és kutassuk bátran azokat az ismertetőjegyeket, amelyek az igazi prófétákat jellemzik – nehogy azok hiábavalóan elmenjenek mellettünk!

Az igazi prófétaság egyértelmű ismertetőjegyei a valódi bibliai hagyománynak megfelelően – amely szerint a próféták az Egyház egyetlen megnyilvánulásából sem hiányozhatnak – többek között a következők:

– Minden prófétai szó, prófétai tett és prófétai esemény mindig is csapás lesz a maradiakra, az aluszékonyakra, a bürokratákra, a diplomatákra, a hatalmasok minden fajtájára.

– A prófécia nem ismer kompromisszumot: a prófécia mindig vagy „Igen”, vagy „Nem”, sosem „Igen, de...”

– Minél alacsonyabb, egyszerűbb és szerényebb a próféta származása, alighanem annál igazabb a prófétiája. Jézussal kapcsolatban azt kérdezte a nép: „Honnan vett ekkora bölcsességet? Nem az ács fia ez?”

– A prófécia sosem marad meg a saját országa, saját vallása határain belül; nem ismer határokat: mindenkihez szól, és meggyőződése, hogy Isten a kívülállók szájával is szólhat.

– A próféták beszéde mindig világos, még ha olykor tele van is szimbólumokkal; mindig kemény beszéd, amely egyidejűleg örömmel tölti el azt, aki hallja.

– A próféta mindig az ellentmondás jele, egyedül áll a tágas mezőn, az elismertek elvetik; ennek ellenére mély öröm van a szívében, és a lehető legnagyobb biztonsággal van tudatában feladatának, ami nem más, mint hogy egy igaz szónak, Isten szavának hordozója legyen.

Juan Arias

Forrás: Juan Arias, Gesten der Hoffnung, Verlag Styria, 1976, 174-180.

Mi köt Jézushoz és az Újszövetséghez?

Manapság illik megkérdőjelezni mindent, azt is, ami nincs, de mindenekelőtt azt, ami van. Van-e értelme a türelemnek, a szeretetnek, az életünknek? Bár ezekre gyorsan kész a válasz: mindenekelőtt a siker, a pozitív kibontakozás, illetve minden másnak lesöprése ennek az útjából. Ami a legmaibb kérdés: Mi közünk van a kereszténységhez, személy szerint Jézushoz, illetve mindahhoz, amit szeretett volna megvalósítani az Istenország gondolatával? Látszólag meglehetősen unalmas kérdés, de a válasz mégis elkerülhetetlen, hiszen az is válasz, ha nem válaszolunk.

Mi közünk Jézushoz? – Első hallásra túl egyszerűnek tűnhet, valójában azonban már sok okos embernek beletört a bicskája. Magyarázatképpen talán hozzátehetjük, hogy a választ nem maga a kérdés szabta meg, hanem az, ami mögötte van, a mai valóság! Könnyű azt mondani, hogy semmi közöm hozzá, vagy azt, hogy nagyon is kötődöm hozzá, de a valóság egy olyan társadalom, amely legalábbis a kezdetek szerint keresztényinek, vagyis Jézus szerintinek indult volna, aztán sajnos az évszázadok olyan ügyesen kimosták belőle az igazi jézusit, hogy csak a ruhája maradjon meg, amelyben már nincsen senki, azazhogy mégis, a mi hatalom és a gazdagság utáni vágyunk, amelyhez akár a kereszténység is jó eszköznek látszik. Ez aztán tökéletesen megmásította mindazt, ami lett volna, ha valóban közünk lenne a názáreti prófétához.

Bármilyen lehangoló is a mai világ zilált képe, kíséreljünk érdemben válaszolni a kérdésre. Először is tekintsük át azt, amit a történelemből tudhatunk. Jó 2000 évvel ezelőtt Palesztinában megszületett egy ember, aki az egyik legkötöttebb vallást akarta egyszerűen szólva megváltoztatni, megreformálni. Jézusnak hívták a názáreti prófétát, aki tulajdonképpen nem akart semmiféle vallást alapítani, ellenkezőleg, olyan életformát hirdetett meg, amely feje tetejére állította a zsidó vallást és annak vezetőit. Ott, abban az időben ez életveszélyes vállalkozás volt, Jézus sem úszta meg élve. Meg kellett halnia, mert azt tartotta, hogy inkább ő haljon meg, minthogy az Isten ügye fusson zátonyra. Valószínűleg nem volt tudatában annak, hogy a földön hol és hány ember élt, de azzal minden bizonnyal tisztában volt, hogy üzenete, amelyet Isten üzenetként hirdetett meg, mindenkinek jól jönne. Minden erejével azon volt, hogy legalább az a néhány tanítvány, aki hozzá csatlakozott, kellően tisztában legyenek azzal, mit akar az Isten tőlük, meg általában az emberektől. Annyira igyekezett bízni bennük, hogy ő maga egyetlen sort sem írt le, a tanítványokra bízta, hogy üzenetét megértsék és valóra váltsák. A tanítványok legnagyobb része egyszerű, kétkezi munkás volt, de éppen ez volt a biztosíték, hogyha ők megértik, akkor akárki más is megérti, mit üzen Isten az embernek.

Jézus nem írt teológiát, sem filozófiát, nem rendezett ájtatosságot, rendkívüli imaórát, parancsokat sem osztogatott, azt az egyet kivéve tette, hogy úgy szeressük Istent és embertársainkat, ahogy ő. Mindent ezért tett, *körüljárt, jót cselekedve* (ApCsel 10,58); *„amit én tettem, ti is azt tegyétek”*, mondta (Jn 13,15-16). A mai ember inkább megfordítaná, és úgy mondaná: ahogy-amit mi emberek mint a teremtés urai teszünk, vagy nem teszünk, azt Jézus hagyja jóvá; mondja, hogy ő is azt tenné, és ez az a pont, ahol nyilvánvalóvá válik, mennyire eltávolodtunk az eredeti jézusi gondolattól. Mi, akik ma itt élünk, örökségül kaptunk egy olyan világot, amellyel jószerével nem tudunk mit kezdeni, egy kereszténynek mondott társadalmat és berendezkedést, amellyel szemben több a kétségünk, mint a rokonszenvünk. Mi itt az igazság? Miért ez a kettősség?

A kettősség onnan ered, hogy szándékaink és tetteink sajnos csak ritkán fedik egymást, és ez érvényes nemcsak magánéletünkre, hanem társadalmi tényekedéseinkre is. Mondjuk, beszélünk, előadásokat tartunk róla, csak a valóság valahol belefullad emberi gyengeségeinkbe, gyarlóságainkba. Meghirdetjük a keresztény társadalmat, imádkozunk, „tüntetünk Jézus mellett”, de azért nem akaródzik egészen rábízni életünket.

Már Jézus kortársainak is feltűnt, hogy mit akarhat egy názáreti ács, de hiába háborogtak, az emberek csak mentek hozzá, és ami a legfurcsább volt, nem akartak elmenni, nemegyszer késő estig hallgatták, csaknem étlen-szomjan. Különösen azok, akik a vallás hivatalos védőinek kiáltották ki magukat, a farizeusok meg az írástudók számára volt sértő, hogy az emberek nem őket ajnározzák, hanem az ismeretlen názáreti prófétát tüntetik ki figyelmükkel.

Miben volt új, sokak számára megengedhetetlen botrány, másoknak pedig régen várt isteni üzenet Jézus tanítása? A vallási vezetőknek először még csak érdekes és szokatlan volt, szimatoltak, nyomozgattak, de amikor azon kapták beépített embereiket, hogy rokonszenveznek Jézussal, betelt a pohár, és keresték az alkalmat, hogy eltegyék láb alól. Nem tudták elviselni, hogy olyan Istenről beszél, aki nem a törvényeken lovagol, nem a bűnöket strigulázza, aki semmit sem kér szeretetéért cserébe, él-hal az emberért, és aki nem megalázni akarja az embert, hanem felemelni, és ezért mindent képes feláldozni.

Jelenlétével, egész emberi megjelenésével, tanításával Jézus azt célozta: Nem mi kerestük, nem mi akartunk közeledni, nem mi próbáltunk szeretni, mert Isten mindenben megelőzött minket (1Jn 4,19), elsősorban a szeretetben, mert Isten nem ítélkezni akar fölöttünk, hanem meg akar ismerni és meg akar érteni minket, hiszen igazán csak a szeretetben lehet megismerni a másikat. Szeretetünk mértéke éppen ezért azonos istenismeretünk mértékével, mert csak aki szeret, az ismerheti Istent, és csak aki szeret, az ismerheti meg a másik embert – és ahogy valójában Jézuson keresztül ismertük meg Istent, úgy az is jó lenne, ha a másik emberben meglátnánk Jézust, és kísértésünk lenne felfedezni a benne rejtőző Istent.

Sulyok Gábor

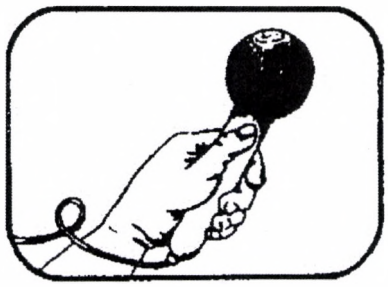

„Olyan íze van, mint a vajnak”

A kereszténység Japánban

Interjú *Haruko K. Okano* vallástudóssal

Japánban számos jól látogatott keresztény főiskola működik. A japán keresztények száma mégis alacsony marad. A kereszténység az oka ennek?

Bő fél százaléknyi, szűken egymillió japán katolikus van, valamivel több az evangélikus. Taglétszámukat tekintve az egyházak valóban kicsik maradtak. De sokkal nagyobb az érdeklődők és a szimpatizánsok száma. Mindenekelőtt a katolikus egyházat illetően. Mert a II. Vatikáni Zsinat óta a katolikus egyház megtanulta – jobban, mint a protestánsok –, hogy ne a megkeresztelkedést, az áttérést erőltesse. A japán nők és férfiak nem kedvelik ezt. Ők számos nemzedék óta sokvallású társadalomban élnek, amelyben szerepet játszik a buddhizmus, a sintoizmus, a taoizmus és a konfucianizmus is, elkísérve az életen át az embereket.

Miért botránykő a keresztség? Hiszen változatlanul ősszentségnek számít, és szinte minden egyház elismeri.

A keresztség elválaszthatatlanul összekötődik a kereszténység abszolútsági igényével. Ha szisztematikusan szemléljük a vallásokat, akkor ugyanaz az abszolútsági igény határozza meg a zsidóságot, az iszlámot és a kereszténységet. És a japánok nem veszik szívesen ezt az abszolútságot, ma sem, és 500 éve sem vették szívesen, amikor először találkoztak a kereszténységgel.

Mit jelent ez az egyén életében?

A keresztség mint ünnepélyes belépés vagy átlépés automatikusan létrehozza az életben az „előtte/-utána”-struktúrát. Mélyen beavatkozik az ember életrajzába. Japánban éppen ezt nem értékelik, mert a japánok ősidők óta megszokták, hogy rugalmasan átcsússzanak egyik őshonos vallásból a másikba. Ezek egyike sem alkot egyházat, vagyis organikus szervezetet. A buddhizmus, a taoizmus, a sintoizmus és a konfucianizmus nem kíván meg tagsági hitvallást, sem áttérést. Ezek olyanok, mint egy nyitott templom, ahová az ember be-betér, mindenki szükséglete szerint. Az „is-is” vallási kozmoszát jelentik. Teljesen idegen tőlük a keresztény „vagy-vagy” gondolatvilága. Másfelől tanulnak az egyháztól: számos templomuk megnyitja kapuit, és befogadja a szükséget szenvedőket.

Ön személy szerint is megéli a sokféleséget?

Megkereszteltettem a fiamat, de az anyósom kedvéért hagyományosan elvittem egy sinto szentélybe is, hogy isteni áldást nyerjek számára. Ez egyfajta beavatási rítus, hogy teljes értékű tagja legyen a japán társadalomnak.

Az Ön egyháza hogyan kezeli a sokféleséget?

A kereszténységgel kapcsolatos útmutatásában a japán püspöki konferencia arra szólít fel, hogy tartsuk tiszteletben és becsüljük nagyra a többi vallást. Ily módon sajátos japán katolikus mivolt jön létre a II. Vatikáni Zsinat talaján.

Hogyan került a kereszténység Japánba?

Békésen, amikor a jezsuita Xavéri Ferenc az országba érkezett. Hamarosan ferencesek is jöttek, valamint spanyol és portugál katolikus kereskedők. De a misszionáriusokat nem kísérték hódítók. Katonaság nélkül jöttek – ellentétben Dél-Amerikával, Afrikával és a Fülöp-szigetekkel. Türelmesen meg kellett tanulniuk a nyelvünket és a kultúránkat. Japánban semmi sem sikerült volna erőszakkal. 1639-ben végérvényesen kiűzték a misszionáriusokat Japánból, brutális üldözésekre került sor. 1640-től 1840-ig egyetlen japán sem vallhatta magát nyilvánosan katolikusnak. Azóta ez a széles körű felfogás uralkodik: a sintoizmus, a buddhizmus, a konfucianizmus és a taoizmus, a régi vallások védelmezik Japánt, ellenben a későn érkezett kereszténység valami idegen dolog, a kulturálisan elutasítandó; állítólag vad, kiszorító, mivel misszionáló vallás, gyarmatosító szándékai vannak, többségre törekszik, és megzavarja az egyensúlyt.

Vonzó-e Jézus Krisztus személye?

Sokak számára nagyon érdekes, sőt elbűvölő. Számos íróembert vonzott és ihletett a modern korban, például Natszume Szoszekit, Siga Naoyát és másokat. De csak kevesen követik. Nem keresztény körökben nem ritkán azt hallani: „A kereszténységnek vajíze van.” Ez nem pozitív kijelentés, mert a vaj hagyományosan nem ízlik a japánoknak. A vajat a győztes amerikai hadsereg hozta magával, 1946-ban, a II. világháborúban aratott győzelem után. De sok japán nem tudja jól megemészteni a vajban lévő tejzsírt. Tehát: a kereszténység nem jóízű vallás.

És a passió! Jézus megfeszítése! Uram bocsá! A japánok mindig is tisztaságrajongók voltak, sőt kicsinyesek, és az a vallás, amelynek az istene veszteségként, vérben és izzadságban, kigúnyolva és nagy kiáltással hal meg – hát ennek az elfogadása Japánban mérhetetlenül túlzó elvárás volt, és ma is az. Olyannyira, hogy az első történelmi apológéta, a kereszténység legjobb védelmezője, a jezsuita *Fabian Fukan* nem a kereszt általi megváltásra utalt védekezésekor, hanem azt hangsúlyozta, hogy a keresztények teremtő Istene a teremtés lezárása után is szereti az embereket és minden teremtményt, s hogy ennyi szeretet a buddhizmusban nem létezik. Hogy aztán ugyanez a Fabian Fukan a japán kereszténység legkeményebb ellenfelévé vált, ez része a mi változatos egyháztörténelmünknek. Az Isten mindenhatóságáról és egyedüliségéről szóló elképzelés sem illik a hagyományos Japánhoz.

Az itteni médiumokban beszámolókat hallhatunk-olvashatunk sérültek és idősek elleni erőszakos cselekedetekről. Japán szociálisan hideg kultúra?

Hétköznapi gyakorlatiassággal válaszolok: Ha idős vagy gyenge embert látok a metrón, felállok, és felkínálom neki a helyemet, ha fitnek érzem magam. Ez azonban gyakran problémát jelent a fiatalok számára: Ha felállnak, és az illető, akinek fölajánlották az ülőhelyet, visszautasítja azt, akkor megszé-

gyenülnek az utastársak előtt. A szégyenlősség társadalmában alapvető dolog a megszégyenülés elkerülésének szándéka, és ez fékezi a spontán segítségnyújtás készségét. A példát körülbelül így lehet alkalmazni Japánra: Amikor a 2011-es fukushimai atomkatasztrófa után a császári pár hajléktalanná vált embereket keresett fel tornatermekben és szükségszállásokon, akkor ez az irgalmasság igen nagy jele volt a nemzet számára.

Hogyan viszonyul a császárnő a kereszténységhez? Tipikusan japán módon?

Micsiko császárnő gazdag, tekintélyes családból származik. Gyakran feltételezték, hogy tanulmányai idején katolikus keresztségben részesült, de ez lehetetlenné tette volna házasságát a jövendő császárral. Micsiko 1953 és 1957 között a katolikus *Szeisin Női Egyetemet* látogatta Tokióban – vagyis a „Jézus Szentséges Szívéről nevezett Egyetemet”. Barátságot ápolt idős tanárával, *Elisabeth Gössmann* német feminista teológusnővel, beszélgetésekre hívta meg a palotába. A későbbi években otthon látogatta meg őt Elisabeth Gössmann.

Tekintélyük van-e a keresztény egyházaknak Japánban amiatt, hogy törődnek a kizsákmányoltakkal, szegényekkel, elfeledettekkel?

Igen, nagy tekintélyük van. Gyakran éppen a katolikus közösségek olyanok, hogy japánok, illetve olyan Fülöp-szigetekiek, koreaiak és Sri Lanka-iak vannak együtt bennük, akik vendégmunkásként vagy betegápolóként érkeztek az országba. Az ilyen multikulturális plébániákon erős és hatékony karitász- és diakóniai munka alakul ki. Sok szegénynek és a többségi társadalom szemében kudarcot vallott embernek nagyon nehéz dolga lenne a mi gazdag országunkban, ha nem léteznének ezek a szociálisan elkötelezett keresztények.

Az Ön egyháza az atomenergia fölhasználása ellen szállt síkra a fukushimai reaktorkatasztrófa után.

Igen, ez nagyon erős vallási elköteleződés volt. Kis egyházunknak egyszercsak erős lett a hangja. Ez a fellépés, amelyhez más vallási csoportok is csatlakoztak, megváltoztatta egyházunkat, most sokkal öntudatosabb, és azóta erősebb az együttműködés is más vallásokkal. Manapság minden vallás több karitászmunkát végez.

Thomas Seiterich

Forrás: Publik-Forum, 2017/1

A kereszténység Kínában

Interjú *Tobias Brandner* református teológussal

A Kínai Népköztársaság gazdasága, állama és társadalma gyorsan fejlődik. Milyen esélyek kínálkoznak eközben a kereszténység számára?

Az utóbbi harminc év során a kereszténység évente 10%-kal nőtt Kínában. A kommunista párt és az ateista állam elnyomása ellenére megsokszorozódott a keresztények száma. 1949-ben, Mao forradalma idején egymillió keresztény volt, ma több mint 70 millió van. Ez a dinamika egyedülálló az egész világon. Az egyházak éves növekedési üteme megfelel a gazdaság éves növekedésének.

A kereszténység tehát ellenszélben, a kemény elnyomás ellenére növekedett.

Igen, ez csodálatos! Elnyomás és keresztényüldözés által jellemzett 30 Mao-év után, 1982-ben három millióra emelkedett a kínai keresztények száma. Azóta a keresztények gyorsabban növekednek, mint a népesség. Tíz évnyi kultúrforradalom (1970-1980) azt jelentette: tilos volt Bibliát birtokolni, a keresztényeket szorongatták, sokukat megölték, minden templomot bezártak. „A fű alatt” mégis növekedtek az egyházak, és nemcsak túlélték az eseményeket, hanem gyarapodtak is.

Eltérő-e a helyzet a protestánsokat és a katolikusokat illetően?

A protestáns egyházak határozottan gyorsabban növekednek, mint a katolikus. Ennek oka eltérő profiljukban van: Nem a protestánsok botrányosak a maguk feltűnés nélküli gyülekezeteivel és házi egyházaival, hanem a katolikusok, mivel a távoli Rómában élő pápához való hűségük és lojalitásuk következtében a vallásellenes propaganda könnyebben pellengérezi ki őket mint országidegen, hazafiatlan bandát.

Miben különböznek egymástól a kínai felekezetek jellegzetességei?

A katolikusok a növekedés fékjétől szenvednek, mivel az eucharisztiához rá vannak utalva nőtlen papjaikra, akikből azonban kevés van. A kínai protestantizmus rugalmasabb és önállóbb, egyházai nem függenek a papoktól, akiket a rendőrség könnyebben tud azonosítani; gyakran laikusok vezetik őket, és dinamikusak, semmit sem építenek az örökkévalóságnak. Ez a hajlékony „bambusz-struktúra” kevésbé feltűnővé és az állami elnyomás számára kevésbé megragadhatóvá teszi őket. A katolikusok viszont többnyire szilárd plébániai struktúrában élnek, s az állam ezt könnyen meg tudja zavarni.

Kínában milyen korban válnak kereszténnyé az emberek?

Teológiai hallgatóim közül a legtöbben „kései csatlakozók”. Ez tipikus Kínában: a gyorsan növekvő kereszténységben sokan felnőttként találnak el az egyházhoz, tudatos döntés alapján. A protestánsok körében azután gyakran már rövid kiképzés nyomán pásztorrá vagy gyülekezetvezetővé lehet valaki. Kínában a legtöbb protestáns lelkész mögött már valamilyen foglalkozásban eltöltött évek állnak. Más a helyzet a katolikusoknál, mert a papsághoz vezető út nőtlenséget és hosszú éveken át tartó képzést feltételez. Ezek a magas akadályok gyakorlatilag kizárják a felnőtten csatlakozókat.

Mi a különleges a kínai keresztényekben?

Ez a népesség öt százalékát kitevő, jó hetvenmillió ember nem langyos megszokásból vallásos, hanem tudatos döntés alapján keresztény. Közülük sokan már hátrányt vagy szorongattatást szenvedtek hitük miatt, mégis kitartanak abban. Erről sok laikus és lelkész tudna ékesszólóan beszélni. A kommunista Kína-

ban kereszténynek lenni a „disszidálás" tudatos aktusát feltételezi. A vörös, tekintélyi-kapitalista társadalomban a kereszténynek nincs esélyük arra, hogy felemelkedjenek vagy előnyökhöz jussanak. Nyugaton a keresztény többnyire keresztény – és még sok *más is*. Kínában viszont az önazonosság világos ismertetőjegye a hit. Kína keresztényei aktívak az egyházban, politikai szempontból pedig viharedzettek. Az elkötelezett, az ateista állammal szemben hitelesnek bizonyult keresztények ilyen kincsével ilyen nagy számban csak egyetlen helyen rendelkeznek a világ egyházai – Kínában.

De a keresztények csak öt százalékot alkotnak.

A kínai társadalomban, amely az élet értelmetlenségétől és az elszabadult materializmustól szenved, valódi hatalmat jelentenek az öt százalékot kitevő keresztények, akik megélik a felebaráti szeretet értékeit, és tántoríthatatlanul élik az uralkodáskritikus egyistenhitet. Mivel a nem keresztény kínaiak úgy tisztelik a párt- és államfőt, mint valami istent vagy császárt, a keresztények kellemetlenek a pekingi uralkodók számára.

Hogyan alakul tovább a fejlődés?

Ez érdekfeszítő dolog, hiszen az egyház növekedése jelenleg ott tart, hogy már-már megelőzi az uralkodó kommunista párt növekedését és taglétszámát. Ez ideges nyugtalanságot vált ki a pártvezetés ügyosztályain, amelyeknek az a feladatuk, hogy szemmel tartsák a keresztényeket: Ha a kommunista párt nem fog tekintélyi módon beavatkozni, akkor a keresztények száma túl fogja szárnyalni a kommunista párttagokét. A keresztények szemmel tartóinak kezd derengeni, hogy a kommunista párt motivációjának minősége csekélyebb, mint a kínai kereszténységé – mert a kommunista pártba rendszerint a profitot és az előmenetelt keresve lépnek be az emberek, kereszténnyé viszont hitbeli meggyőződésből válnak.

És hogyan fest a keresztények és a kommunisták közötti szellemi küzdelem?

A számok versenyéhez társul a szellemi harc. Szűk hetven évvel a forradalom után a vörös mítosz sok keresztény számára üresnek és elhasználtnak mutatkozik. A létharc nagyon kemény. Vidéken nyomasztó a szegénység és az elnyomorodás. Az államilag megparancsolt egygyerekes családokban erősen elterjedt az öregkori magány és a beszűkülés. A fogyasztás csak csekély vigaszt nyújt. A kereszténységnek viszont nagy történeteik vannak, amelyek Kínában még nem használódtak el, és fényesen világítanak az egoizmus kihűlt világában: például az irgalmas szamaritánusról szóló példázat vagy a Hegyi beszéd. A kultúrforradalom célzatosan lerombolta az irgalmasságot és a felebaráti szeretetet.

Vannak-e példák arra másutt is, hogy a kereszténység a kínaihoz hasonlóan fejlődik?

Igen, Dél-Korea. Időnkint ott is elnyomták a keresztény missziót. A koreai egyházak – akárcsak Kínában – saját erejükből nőttek a társadalom nagy erejévé. A koreaiaknak kereken harminc százaléka keresztény. Átszámítva ez Kínában 400 millió keresztényt jelentene. A jövőben Kína lehet az az ország, ahol a legtöbb keresztény él. Többségük nyugati értelemben véve nem liberális lenne, hanem inkább konzervatív. Ez aztán feltehetően új kérdéseket és frontokat nyitna az egyházak világméretű párbeszédében.

Növekedésről, számokról és hatalomról beszéltünk – de Kínában hogyan fest konkrétan a misszió?

Vegyük példának a tízmilliós dél-kínai várost, Venzhout. *Niall Ferguson* brit történész „a kínai Jeruzsálemnek" nevezi, mivel olyan sok keresztény vállalkozó van e robbanásszerűen fejlődő városban. Venzhou tényleg keresztény „forró pontot" alkot, hiszen a polgárok 15%-a vallja magát kereszténynek. Az itteni vállalkozók cipők és fogyasztási cikkek előállítóiként egész Kínában úton vannak; a tárgyalások után előveszik a Bibliát, és igyekeznek megnyerni üzleti partnereiket a hitnek. A magam részéről elbűvölőnek tartom a kereskedelmi utazók e misszióját, mert a fiatal kereszténységet hasonlóan terjesztették a Római Birodalom első századaiban.

És hogyan reagál az állam?

Amikor *Ziao Ba Lung*, egy tartományi „császár", Zhejiang tartomány kommunista pártfőnöke megmérgelődött a keresztek és templomok miatt, 2103-ban kampányt indított a keresztények ellen. Sok keresztet leszereltek, egyes templomokat leromboltak. De adagolt erőszakról van szó, hiszen nem sebesítenek meg és nem ölnek meg kereszténeket. A kommunista párt tanult a hibáiból, és inkább megfélemlítéssel próbálja kézben tartani az irányítást.

Ön református teológus. Milyen az élet az ún. evangéliumi („evangelikál") gyülekezetekben?

Ez az egyház kongregacionalista, ami azt jelenti, hogy elsődlegesen az egyes gyülekezetek fontosak. A gyülekezetet „Isten családjának" nevezik. Az őrült versengés világában az emberek számára fontos a gyülekezet melege. A gyülekezetek kifelé jobbára apolitikusak, de amit felebaráti szeretetként megélnek, az Kínában fölöttébb politikai jelentőségű. Jézust „bátynak" hívják. Az állam által kényszerrel keresztülvitt „egy gyerek-politika" megsértette a kínaiak erős, családias közösségi érzületét. És mivel a politikai valóságban nem létezhetnek bátyok, Jézus válik szeretett „báttyá".

Ki vezeti ezeket az evangéliumi gyülekezeteket?

Többnyire idősebb anyák és nagymamák. Ezek csodálatos asszonyok, rendszerint ötven év fölötti, élettapasztalattal bíró és meleg szívű kínai nők. Gyakran ők gondoskodnak az unokáról, amíg a szülők egy távoli városban pénzt keresnek. Ezek az asszonyok adják tovább a hitet. Gyülekezetvezetőként többnyire van néhány önkéntes női munkatársuk. A prédikátornők háromhónapostól háromévesig terjedő teológiai „gyorstalpaló" tanfolyamot végeztek. A lelkigondozói és családlátogatói munka 90%-át nők végzik. Ily módon növekszik „Jézus családja", a gyülekezet. A gyülekezetek tagjainak háromnegyede nő.

Thomas Seiterich

Forrás: Publik-Forum, 2016/16

Tobias Brandner 1965-ben született Svájcban, 1996 óta református lelkészként és börtönlelkészként dolgozik Hongkongban, az egyháztörténelem és a missziótudomány tanára a Chung Chi College-on.

Leszkay András bácsi Moha-meséje

Bocsánatkérés – önmegbecsülés

Negyedik osztályos koromban, amikor egy délben Rezedával, a legerősebb kistörpével kifelé lépegettem az iskolából, Bérci Berci, aki jobban sietett, mint mi, kettőnk közt akart előrejutni, és eközben mindkettőnket oldalra taszított. Ilyen esetben nekem mindig az az első gondolatom: „Jaj! Hibáztam, lassan mentem, útjában voltam valakinek.” Helyet is adtam hát gyorsan, és ösztönösen kiszaladt a számon a szó: „Bocsánat!”

Rezeda ugyanekkor így kiáltott rá: „Na! Nincs szemed, hogy nekünk jössz?” Berci visszakiáltott: „Ne cammogjatok az ember útjában!” Rezeda utánaüvöltött: „Kikerülni nem tudsz? Hátul nincs szemünk!”

Berci elszáguldott, Rezeda meg hozzám fordult „Miért mondtad neki, hogy 'bocsánat'? Ő jött nekünk!”

Délután Rezedáék kertjében nekikezdtünk, hogy mérleghintát csináljunk a kisöccsének. Másnap tehát nagyon siettünk kifelé az iskolából, hogy még ebéd előtt is dolgozhassunk a hintán. Siettünkben nekilódultunk az előttünk lépegető Nevenincsnek. Az én számon megint ösztönösen kiszaladt: „Bocsánat!” De Nevenincs ennek ellenére azt kiáltotta: „Na, nincs szemetek?” Rezeda visszakiáltott neki: „Ne cammogj az ember útjában!” Nevenincs utánunk üvöltött: „Kikerülni nem tudtok? Hátul nincs szemem!”

Bármennyire siettünk is, néhány lépés után meghökkenve, de mosolyogva is megálltam: „Ma igazán kimondhattad volna te is, hogy 'bocsánat'!”

Rezeda nagyot nevetett: „Azt ugyan várhatja! Én nem vagyok hajlandó megalázni magamat azzal, hogy bocsánatot kérek.”

Mintha színpadi süllyesztőként siklani kezdett volna velem a mélybe a földdarab, amelyen álltam, vagy mint aki álmában zuhan, úgy éreztem magam ettől a kijelentéstől. De volt annyi eszem, hogy hallgassak. Tudtam, ha észreveszi, menynyire vágyódom rá, hogy durvaság helyett az ő száján is ösztönösen 'bocsánat' szaladjon ki, megmakacsolja magát, és soha el nem érem a célomat.

Másnap délben derékszögű vasakat akartunk vásárolni a mérleghintához. Bementünk a falucska vegyeskereskedésébe, és már keresgélte is a boltos bácsi, amit kértünk, amikor észrevettem, hogy figyelmetlenek voltunk, megelőztük a vásárlásban a kis Nógrádi Lajcsit. De már szaladt is ki a számon ösztönösen: „Jaj, kisöreg, bocsáss meg, nem vettük észre, hogy itt vagy!” Amikor kijöttünk az üzletből, Rezeda nevetgélt: „Mit kéregetsz te folyton bocsánatot?”

„Nem folytonosan, csak ha megbántok valakit. Lajcsi arcán is látszott a megbántottság. Te semmilyen esetben sem szoktál bocsánatot kérni?” – „Hát, ha rákényszerítenek, akkor a szüleimtől vagy a tanító bácsitól. De gyerekektől? Pláne ilyen kis porontytól soha.”

Elgondolkoztam. Tehát csakis azért, hogy a magad helyzetén javíts! Pedig a bocsánatkérés éppen arra való, hogy annak adjunk valami jóvátételt, kárpótlást, akit megbántottunk. A felnőtt csak bosszankodik, ha elébe tolakszunk vásárláskor, de az ilyen kis porontynak fáj. Megálltam, és hangosan gondolkodtam: „Talán nem is attól a kis porontytól kérünk bocsánatot, hanem tulajdonképpen önmagunktól. Ha igazságtalanok vagyunk – minthogy emberek vagyunk –, csökkentjük vele az emberiség erkölcsi színvonalát. A bocsánatkéréssel ezt a színvonalat igyekszünk visszaemelni előbbi helyzetére, a magunk számára is.”

Rezeda nevetett: „Hát lehet, hogy igazad van, de én mégsem vagyok hajlandó megalázni magam azzal, hogy bocsánatot kérek!”

Másnap délután nehezen ment a tanulás. Folytonosan Rezedán járt az eszem. Hogyan érhetném el, hogy ösztönösen, gondolkodás és elhatározás nélkül akarja jóvátenni, ha megbántott valakit. Estefelé átmentem Földigszakáll bácsihoz. Elmondtam neki, hogy mit szeretnék, és kérdeztem, hogy mit tegyek. Ennyire elkomolyodni még sosem láttam Földigszakáll bácsit. Még fel is állt. Járkált föl-alá, gondolkodott. Egyszerre csak megállt előttem. „Remélem, nem szóltál neki arról, hogy mi a célod!” „Nem szóltam.” „Akkor jó! Még ha megtenné is szóbeli ösztökélésre, az is legfeljebb az értelem eredménye lehetne, nem a szív parancsa.” Ismét sétált föl-alá. Egyszerre csak megállt előttem: „Baj van, Moha! Az a baj, hogy ez nagy fa. Nagyon nagy fába vágod a fejszéd, ha azt akarod elérni, hogy ösztönösen szaladjon ki a száján a 'bocsánatot kérek'! Tartok tőle, hogy ekkora fának a kidöntéséhez még neked sem lesz erőd!” Felugrottam a székről. „De lesz! Csak tessék megmondani, hogy mit tegyek?! Én azt hiszem, azt kellene megértetni vele, hogy ő vagy mások, az mindegy.”

Földigszakáll bácsi mindkét kezét a vállamra tette: „Bravó! Jól látod a teendőt! Éppen csak egy szótagocskát kell beiktatni abba, amit mondtál, mert nem megértetni, hanem megéreztetni kell!” Megint járkált, aztán hirtelen megállt, és elmosolyodott: „Hát akkor tessék! Kezd el a nagy művet!” Rábámultam! „De hát mit kezdjek el? Mit tegyek?” Most már leült, és nagyon komoly tekintettel nézett a szemembe: „Amit már ki is mondtál az előbb. Be kell segíteni neki, hogy ő vagy más, az mindegy. Ez a más te is lehetsz. Bizonyítsd hát be neki, hogy neked valóban az a véleményed: te vagy ő, az mindegy; hogy például – és most meglassult a szava – hogy például mindegy neked, hogy valami a tied-e vagy az övé!”

Néhány nap múlva, szeptember közepe táján így szólt a tanító bácsi: „A nógrádverőcei festő bácsi vasárnap autón megy Pestre, és hajlandó bevinni magával két kisfiút is, hadd lássák Budapestet! Felviszi őket a várba, a Margit-szigetre, meg a hullámvasútra, effélékre. Engem kért meg, hogy jelöljem ki a két világjárót. A falubeliek közül Füleki Jancsit mondtam, a törpeháziak közül Mohát.” Nagyon megörültem az útnak. Főképpen a vár miatt. Siettem is, mihelyt szünet lett, Rezeda padja felé, hogy elujjongjam neki: láthatom végre a várat is. De az ujjongást belém fojtotta Rezeda

arcának szomorúsága és az a bánatos mondata: „Hullámvasutazni is fogsz!” Mint küzdőtérre két birkózó, úgy ugrott az agyamba két gondolat. Az egyik az ott volt: Bizonyítsd be neki, éreztesd meg vele, hogy valóban az a véleményed, te vagy ő, az mindegy. A másik az volt: Jaj, a vár! De már karon is ragadtam Rezedát, és vittem a tanító bácsihoz: „Tanító bácsi, kérem, én már voltam Budapesten, hadd menjen most helyettem Rezeda!” Rezeda úgy tekintett körül, mint aki azt vizsgálja: valóban az iskolában van-e, nem álmodja-e, mi történik vele!

Nyolc-tíz nappal a budapesti út után Rezeda egy tízpercben futkosás közben véletlenül fellökte Kaba Petit. Máskor ilyen esetben meg sem állt. Most visszafutott hozzá, gyorsan talpra segítette, és csak ezután futkosott tovább. November elején egy délben levél várt odahaza. Egy budapesti kisfiú, Marnai Béluska írta. Béluskáék abban az évben Verőcén nyaraltak. Béluska meg én összebarátkoztunk, szülei is megszerettek, és most azt írta Bélus, hogy postára adtak számomra – tudván, hogy szívesen mesterkedem – egy szerszámos szekrényt. Annyira örültem neki, hogy meg sem akartam várni, amíg majd Gömbölyű bácsi, a fuvaros felszállítja Törpeházára, hanem elhatároztam, megkérem Rezedát, jöjjön el velem tanítás után a postára, és ha már megérkezett, segítsen felhozni. De mihelyt ez eszembe jutott, el is rémültem: „Hiszen Rezeda éppen úgy szeret mesterkedni, mint én. Szinte rá lesz írva az arcára, menynyire szeretné, ha neki is lenne ilyen szerszámkészlete, és akkor nekem be kell bizonyítanom, valóban az a véleményem: én vagy ő, az mindegy.” Legalább tízszer változtattam azon a délutánon az elhatározásomat. Adom – nem adom, adom – nem adom. Még akkor is, amikor már cipeltük a szekrényt az erdei ösvényen Törpeháza felé, szinte minden lépésemmel változott a szándékom is. De volt egy óriási szerencsém: Rezedáék portája útba esett a miénk felé, és eszembe jutott, hogy ezt mondjam: „Pihenjünk egy kicsit, vigyük be hozzátok, és bontsuk ki, nézzük meg!” Gyönyörű készlet volt! Mégis most már könnyebb volt az adom mellett maradni, mert most már vágyat éreztem rá, hogy Rezeda arcán látott elragadtatást örömmé alakítsam. Mondtam tehát: „Tudod mit? Neked adom! Gyopár is ezermester! A mi házunk tele van szerszámmal.” Ekkor tapasztaltam először, hogy a boldogság az első pillanatokban nem meri elhinni önmaga létezését, és félelemnek látszik.

November végén az első hógolyózáskor Rezeda véletlenül az arcába talált egy hógolyóval a kis Csiripiszlinek! Azt szokta kiáltani ilyen estben: „Oda se neki!” – vagy azt, hogy: „Egészségedre!” Most azonban odaugrott hozzá, kicsapkodta nyakából a havat, megtörölgette az arcát a maga kucsmájának a belsejével, és ilyesvalamit mormogott: „Jól van no, hát most már jól van. Játszhatsz tovább.”

Földigszakáll bácsi, aki a kertje kapujából látta ezt, magához intett engem: „Mondtam, hogy nagy fa, de már hallom a recsegésén, hogy le fog dőlni. Van-e erőd még egy nagy fejszecsapásra?” Akkoriban már gyakran gondoltam aggódva a karácsonyra. Hátha annyira fontos lesz nekem, amit kapok, hogy majd nem bírom bizonyítani vele Rezedának, hogy én vagy ő, az mindegy. Azt feleltem ugyan Földigszakáll bácsinak, hogy van erőm, de ekkorára tudatta vele aggodalmamat válaszom pillanatnyi késése. Nézte egy pillanatig a hógolyózókat, másról beszélt, aztán mintegy mellékesen ezt kérdezte: „Nem tudod, mire vágyik mostanában Rezeda?” „De tudom: bobszánkóra.” Ekkor körénk gomolyogtak a csatázók. Földigszakáll bácsi is gyúrt egy hógolyót, és én hamarosan teljesen megfeledkeztem erről a néhány szóról.

Karácsony délutánján ott állt a szobánk közepén egy remek bobszánkó, én meg hol a kormánykerékben, hol a fékben gyönyörködtem, hol meg a postai szállítólevelet olvastam újból és újból ámuldozva. A címzett én voltam, a feladó pedig egy budapesti sportszerüzlet. Márnai Béluskáékra gondoltam, bizonyára ők küldték. De jaj, eszembe jutott róluk a szerszámszekrény, arról meg Rezeda, és főképpen az, hogy mennyire szeretne bobszánkót. De tüstént határoztam is. Nem! Ezt már nem adom neki! Majd valami mást! De máris kínlódtam. Mást? Amikor ő erre vágyódik. Ezzel bizonyíthatom legjobban, hogy valóban az a véleményem: én vagy ő, az mindegy! Ebben a pillanatban eszembe jutott, hogy megmondtam Földigszakáll bácsinak, bobszánkóra vágyik Rezeda. Már ugrottam is a ködmönömért, és óriási hálát éreztem Földigszakáll bácsi iránt, amiért könnyűvé tette számomra a harmadik fejszecsapást. Már néhány perc múlva lelkendezve magyaráztam Rezedának a tornácunkon: „Most kaptam postán Budapestről, alighanem Béluskáék küldték, de nekem kitűnő szánkóm van, neked meg csak olyan 'itthon készült'. Márpedig te vagy a nagyobb ródlizó, hát neked adom”. Rezeda egy pillanatig úgy meredt rám, hogy majdnem megkérdeztem: „Csak nem vagy rosszul?” De már perdült is, rohant a konyhájuk felé, és üvöltött közben: „Édesanyám! Tessék nézni, mit ad nekem Moha! Édesanyám! Édesanyám!

Hazafelé bementem Földigszakáll bácsihoz: „Megkaptam az előbb a...” Többet nem mondhattam, mert hirtelen a szájára szorította az ujját, jelezte, hogy hallgassak. Aztán az ablakra mutatott: „Nézd csak, Mohácska! Milyen gyönyörűen esik a hó!”

Harmadnap délelőtt Rezeda meg én, ródlizás közben véletlenül meglöktük a bobszánkóval Jajneked szánkóját. Az fordult egyet, feldőlt, és Jajneked kiesett. Rezeda tüstént fékezett, és odaszaladt. Én akkor már láttam, hogy a mély hóba hemperedett Jajneked, és utána kiáltottam Rezedának: „Hagyd, gyerünk tovább! Semmi baja nem lett!” De Rezeda leütögette Jajnekedről a havat, és azt mondta: „Bocsáss meg! Nem vigyáztam eléggé!” Már szaladt is vissza hozzám, s mialatt elhelyezkedett előttem a bobon, azt dörmögte: „Mit hajszolsz te engem! Nem vagyok hajlandó megalázni magam azzal, hogy nem kérek bocsánatot!”

Azzal kiengedte a féket, és röpültünk tovább.

A BOKOR Közösség archívumából

Még mindig folytatjuk

Dr. Seregély István érsek úrnak
1991. november 26.

E g e r
Postafiók 80
3301

Főtisztelendő Érsek Úr,
kedves István!

Az Egyházban és a közéletben elfoglalt helyed alapján csak a megszólítás első felét lenne szabad használnom, jelen levelemben azonban nem igazodom az előíráshoz. Az ügy fontossága megér ennyi kockázatot.

November 2-án a mindszenti temetőben ültem szüleim sírja mellett, és tűnődve nézegettem a virággal borított sírokat és a népkerti fákat. Harminchét éve ilyenkor nagyot szívok a füstös miskolci levegőből, betérdelek egy templomba – a mindszentibe vagy a minoritákhoz, néha a Szent Annába –, és körbejárom testvéreimet, barátaimat. Idén nyáron volt a negyvenéves érettségi találkozónk. Újból felidéztük a múltat: embereket, helyeket, eseményeket. Nem régen elővettem a „Fráter” utolsó évkönyvét, és vártam, hogy új és új arcok emelkedjenek ki emlékezetemből, amint szemem végigfut az osztályok névsorán.

Az utca, ahol laktunk, macskaköves volt, csatornázatlan, a mosogatólevet az utca közepére vágták ki. Ez mégis sokkal jobb volt, mint az avasi barlanglakók világa, amelynek környékén Grósz Károly tölthette gyerekéveit. Emlékszel? Élelmiszerjegyeket osztva jártunk arra. Fociztunk a lóversenytéren, néha rongylabdával a lakásunk mellett. Kirándultunk a Bükkbe, énekeltünk Szendrei Bonaventura vagy Kiss Dénes énekkarában, modelleztünk Tóth Kálmán szakkörében, kosárlabdáztunk, télen korcsolyáztunk a Plútó által létesített pályán. Kongreganisták voltunk, Kovács Tiborhoz jártunk filozófiát tanulni, később mindennapos könyvünk lett a Szunyogh-féle misszálé. Kerestük felnőtt életünk tartalmát, néha évről-évre más elképzelésekkel. Jó volt diáknak lenni. Felnéztünk a nagyobbakra. Ma is látom Petőfi Sanyi hosszú, sovány alakját, amint Április „Március”-át szavalja mosolyogva egy tornatermi ünnepségen, és gondolatban ott állok Kovács Jóska bácsi mellett a félhomályban, miközben Miklósházy Attila eleveníti meg Szent Imre alakját a színpadon.

A zavartalan diákkornak azonban egyszer csak vége szakadt. Kisdiák által át nem látható események történtek. Attilát a rendőrségre vitték, utána kicsapták az iskolából. Egy reggel, amikor tanítás előtt, szokásosan, misére akartam menni, csak zárt templomajtókat és síró asszonyokat találtam. A minorita internátusban nevelkedett osztálytársaim némelyike furcsa szövegeket kezdett hallatni a papi kizsákmányolásról és népbutításról. Írásban kellett jelentkezni hittanra. Ketten adtuk be: egy evangélikus osztálytársam és én. Ádám János kettétépte a kérvényeket, és mondott valami jószándékú kísérő szöveget, amit nem tudnék pontosan visszaadni. Néhány nap múlva meghalt. Azt mondták: a szíve nem bírta tovább a zaklatásokat.

Az iskolában új osztálytitkárokat választottak. Új történelmet, új alkotmánytant kellett tanulni. A régi jótanulókból és mintadiákokból megtűrt elemek lettek. „Föld alá mentünk”. Voltak, akik énekkarokba húzódtak vissza, mi pedig – Orosz Árpád bátorságának köszönhetően – megalakítottuk az első miskolci kiscsoportokat. Fiúk, lányok, diákok és már dolgozók. Isten tudja, hányan és hányfelé tették ezt az országban. Mennyit küszködtek saját félelmükkel, mások kioktatásaival, okos tanácsaival. Nevezték őket meggondolatlanoknak, vakmerőknek, ostobáknak, gőgösöknek, engedetleneknek, az egyház rendes működését veszélyeztetőknek, károsaknak. Hányan hagyták abba a munkát rendőrségi nyomás következtében, vagy csak egyszerűen azért, mert belefáradtak a kétfrontos harcba, amit állami és egyházi elöljárókkal kellett megvívni. De nemcsak az erő fogyott, kopott a hit is, mert sokan botránkoztak meg a történteken. Hivatások aludtak ki, emberi életek kerestek vigasztalást italban, és még ez a legenyhébb.

A kiscsoportok is hol abbahagyták, hol újrakezdtek, régiek estek ki, újak jöttek. Ha volt tartalom és lélek, akkor éltek a közösségek. A konok újrakezdések időszaka volt az 50-től 76-ig tartó korszak olyan hősökkel, mint Lénárd Ödön vagy Emődi László és sokan mások. Az engedetlenek korszaka volt ez, vagyis a csak Istennek engedelmeskedőké. Huszonöt év alatt ugyanolyan légkörben éltünk, mint az evangéliumok szereplői: ideiglenesen hazánkban állomásozó nagyhatalmi csapatok és a nagyhatalommal kollaboráló állami és egyházi vezetők rendeletei alakították ki ennek az országnak a valóságát. Ez a világ ugyanolyan élesen emelte ki a Hegyi Beszéd örök értékeit, mint a Szentírás, és ugyanúgy megteremtette az egyház kisközösségi struktúráját, mint azok az első évtizedek. Újból megtanultuk megbecsülni a közösséget teremtő és a közösséget fenntartó karizmákat, amelyek akkor is hatottak, amikor a csak hivatali kinevezésen alapuló adminisztráció inkább rombolta, mint építette Isten egyházát. Megtanultuk felismerni az egyháznak azokat a jegyeit, amelyek ellen tudnak állni a gonosz erőknek.

Ezekben az években alakult ki a Bokor is. Akkori gimnazista tagjai mára nyugdíjas korba jutottak. A Bokor nem ifjúsági szervezet, ezért az utóbbi két évtizedben a felnőtt keresztények módján adott választ a történelmi kérdésekre. Papjaink vannak, és teológiát végzett népünk van. Ők ismerik a világegyház eseményeit, gondolkodási áramlatait. Nem a pártszellem által engedélyezett teológiai irodalomból táplálkozott ez a közösség, hanem a katolikus gondolkodás kiemelkedő képviselőinek munkáiból. Teológiánk éppen ezért szabad, sokirányú és ökumenikus, abban a gondolati szélességben, amelyben ma él és alkot az egyházi kutatás. Meglehet, hogy szokatlan a hazai füleknek az, amit mondunk, de Hegyeshalomtól nyugatra vagy botránynak számít, vagy nevetséges, hogy ilyen nézetekért súlyos egyházi büntetéssel sújtsanak egy papot.

Mármost itt a kérdés: Az elnyomás napjai múltán mit tesz a magyar katolikus egyház, hogy ez a nép és egyháza bevonulhasson Európába? Ha nincs jobb gondolata, akkor

köthet egy új konstantini egyezményt, újból buzgón szentelheti a különféle fegyveres testületek zászlóit, és – bár a papság még nem ül a Parlamentben – az általa nevelt hívek révén hozzájárulhat ahhoz, hogy ott megszülessék a „nagy igazságtevés törvénye”. Nem mondja azt a keresztény demokratáknak, hogy Jézus arra tanított: Ne ítélj!

De lehet jobb gondolata is. Megtörténhet az, hogy az egyház vezetője körbejárja munkásait, elmegy a leghírhedtebb „enfant terrible”-jéhez [„kellemetlen alakjához”] is, és megkérdi: Szerinted merre kell mennünk, hogy – és most nem Európa következik! – Isten Országába jussunk? Mert, István, nekem *nem* Nyugat az adu, amit kivágok akkor, amikor egy rebellisnek mondott közösséget védeni akarok. 40 év után nekem drága lett Kelet is, amelyet megismertem, és amelyet nem akarok elrúgni magamtól azért, hogy felkapaszkodhassam Nyugat villamosára. Isten Országa felé akarunk menni, ahol a Gazda köt kötényt és szolgál fel, a Pásztor sebzi magát véresre, hogy tüskék közé keveredett bárányát megtalálja és kiszabadítsa. Nem a Nyugattal akarom szembesíteni testvéreimet, ahol a szabadság mellett ott van a tetszetős szabadosság, és mindkettő mellett ugyanolyan fekete bűnök, mint akárhol a Föld kerekén. Az Országot kell keresnünk, ahol mindnyájan Isten elé állunk, hogy Lelke által diktált örömhíre fényében megvizsgáljuk tetteinket. Akkor bárhol vagyunk is, hazánkban, Európában és a Földön, nincs más ítélő bíró felettünk, mint azok a viselkedési paradigmák, amiket Jézus elénk élt és tanított.

Kedves István! Magyarországnak sok bátor és nagy formátumú érseke volt. Ők, ha úgy hitték, seregek élére álltak. Ha úgy szólt a lelkiismeretük, akár Rómában is elmondták, hogy mit hallanak belülről. A mai érseknek nem háborúznia kell, hanem határozottan, felelősséget vállalva kell képviselnie az erős hitet, és az abból fakadó megértést és evangéliumi szelídséget. Nem a hallgatást, az elvek feladását, hanem az Emberfia szerető és irgalmas arcát. Az Emberfia szemben áll a Vadállattal, amely öl, rombol és kioltja a szeretetet, s amely szétválasztja az embereket, még a legjobbakat is azért, hogy megsemmisítse Isten népét. Ha látod, hogy a Gonosz a „divide et impera” [Oszd meg, és uralkodj!”]-elvet használja, miért nem teszel ellene? Miért nem beszélsz velünk? Miért zárkózol be abba a hivatalosságba, amelybe az előző rendszer belekényszerítette alattvalóit? Az ismeretlenség ellenséget vetít a falra, olyanokat képzelsz, amik nem léteznek, és kimondod azt, amire nincsenek bizonyítékaid. Nem is egyszer. Persze, nagyon nehéz embert és idegeket próbáló találkozni és megbeszélni a dolgokat úgy, hogy negyven év embertelen terhe nyom minket. Ámde levelemmel éppen azt akarom bizonyítani, hogy a beszélgetés elkezdhető, mert mindnyájunknak van olyan élete, amit elbeszélhetünk, megmutathatunk a másiknak: „Lásd, Isten útján indultam és azon akarok járni halálomig. Hallgasd meg, miről tudok beszámolni neked.” Ha történelmietlen módon, itt és most, dogmákról kezdenénk vitatkozni, és görcsösen erőlködnénk, hogy „teljes nézetazonosságra” jussunk, akkor nem tudnánk eredményt elérni, mert nem becsülnénk és nem akarnánk megérteni azt az életutat, amelyet a másik bejárt. Tudom, hogy istenszeretettel a lelkedben indultál papi utadra, tudom, hogy már diákkorodban „miséztél” otthoni oltárodnál. Miért tételezném fel eleve azt, hogy istenhited erejében nem akarod munkálni teljes szívedből, teljes elmédből és minden erődből a hazai egyház – a teljes egyház – egységét? És miért tételeznéd fel, hogy azok az emberek, akik kétségkívül feláldoztak valamit egyházunkért, nem figyelnének rád, és nem vizsgálnák meg azt, amit meggyőződéssel mondasz? Az egyházépítés egyidejűleg tartalmi és lélektani, és mindez az időbe helyezve. Az időben kell eldöntenünk, melyik vonás a fontosabb, milyen legyen ész és szív együttműködése.

Még mindig van lehetőség arra, hogy ne vállald az elhibázott múlt örökségét, és könnyű szívvel vesd el a kötöttségeket, gátlásokat. Ne tévesszen meg a mai tolongás az egyház körül. Az egyházba kapaszkodni csak addig jó, amíg biztonságba helyezik magukat az emberek. Ha végre elmúlnak a bizonytalan napok, és megérkezünk a boldog Európa szekularizált világába, akkor majd elmennek a maguk útjára. Nem engedhetjük meg, hogy akár egyikünk is hiányozzék az együtt munkálkodók közül. Nézz szét: acsarkodó pártembereket látsz, büntető igazságtételre vágyó erőszakos embereket, saját állampolgáraikat elnyomó, hajléktalanná tevő, megölő államhatalmakat. Nem kellene teljes erőből igyekeznünk a megértésre, az együttműködésre? A magam részéről kész vagyok segíteni a párbeszédet. Tudom, hogy ehhez nem kell feladni az elveimet. Nem engedhetjük meg ebben a törékeny országban azt, hogy idegenkedéssel, elszigetelődéssel szaporítsuk a gondokat. Történelmi felelősségünk van, amelyet az utókor számon fog kérni. Áldhatja nevünket, de el is ítélhet minket.

„…e finirebbe la loro avventura” [„és kalandjuk véget ér”]. Nem kaland volt a mi életünk, István, hanem fáradságos, reményt próbáló, könnyes, gyakorta hibázó vándorlás az úton. Romantikus elemei lehettek ennek a történetnek, de romantikából nem lehet hosszú ideig élni. Mégis, javaslom, tegyük fordulatossá az életünket. Most, novemberben volt 15 éve annak, hogy nyíltan kezdtünk tiltakozni Lékai bíboros úrnál az általunk egyházrombolónak ítélt tevékenysége miatt. Előzőleg kikértük néhány, köztiszteletben álló papi személy véleményét. Ők azt mondták: nincs mit kezdeni vele, mert eladta magát az államnak. Mi úgy gondoltuk: az esztergomi érsek a magyar egyház első embere, Krisztusban testvérünk, tehát evangéliumi kötelességünk egyenesen neki megmondani a bírálatunkat. Eljött a Karácsony, és Lékai bíboros a Vigilia lapjain leírta az első támadó sorokat közösségünk ellen, Ágnes napján bevonták több barátunk mindenféle útlevelét, és megkezdődött 15 év történelme. A kibontakozáshoz gondolatban végig kell járnunk ezt az utat, hogy érthető legyen a jelen és tervezhető a jövő.

Advent előtt állunk annak minden bensőségességével. A hajnali sötétben felhangzik a szó: „Locutus est Dominus ad Achaz …” [„Szólt az Úr Acházhoz”]. Ezek a mondatok életre kelthetik egész életünket, minden törekvésünket, amellyel értelmünket és szívünket oda akarjuk igazítani Istenhez. A Fény után vágyódva imádkozik pápa és érsek, pap és nem-pap hívő, konzervatív és újító. Akarod, hogy ennek az Adventnek lélekformáló hatása kimozdítson minket állásainkból? Akarod, hogy ezen a Karácsonyon megindduljon a magyar egyház csodálatos megbékélése? Tennünk kell érte! Itt, Magyarországon, nekünk. Az Úr megadja kegyelmét!

Szeretettel köszönt:

Merza József

A BOKOR Közösség nagy öregjeinek egyike, ***Gyombolai Marci bácsi***
öt évvel ezelőtt, 2015 februárjában halt meg.
Egyéniségét és lelkületét hűen tükröző két versével emlékezünk rá.

Gyümölcsnek lenni

Gyümölcsnek lenni az Élet fáján...
Melyet belülről érlel a hitem,
Bilincses, görcsös harcok árán
Naponta újra elmondott igen.
Gyümölcsnek lenni az Élet fáján...
Érlelni részként is egész magot,
Hogy szólhasson a magnak száján:
Jövőmben az egész fa vagyok!
Gyümölcsnek lenni az Élet fáján...
Testvérgyümölcsnek, közös ágakon,
Ahol a gondok éjszakáján
Van, kit ölel vagy megragad karom.
Gyümölcsnek lenni az Élet fáján...
Amíg a fával egy a lényegem,
Ezen az úton – lelkem álmán –
Dolgozzon bennem szív és értelem!
De érett gyümölcs az Élet fáján,
Nem lehetek, csak Tevéled, Uram!
Szeress, segíts és ne hagyj árván! Követlek,
Mester, szabd meg az utam!

Beszélj, Uram!

A szolgád szomjas, áhítja szavad:
Beszélj, Uram, hogy megtaláljalak!
Szólj hozzám a kósza szélből,
Éjben felizzó tiszta fényből,
Csobogja halkan csevegő patak:
Beszélj, Uram, hogy megtaláljalak!

Ha tudom: nélküled üres az élet,
S szívemből akarlak követni Téged,
Mért rossz a lépés, gyengék a szavak?
Szólj hát, Uram, hogy megtaláljalak!

Mert fájhat mosoly, és azért jó a könnyem,
Hogy ma a keresztem mért viszem könnyen,
Ha tegnap lerogytam súlya alatt?
Segíts, Uram, hogy megtaláljalak!

Azt mondod Igédben ott él a lényeg:
Tudni és tenni együtt Igédet!
És hinni, hinni! Ige Te vagy,
Beszélj, Uram, mert hallom a szavad!

Tudni és tenni, belül derűsen,
És el nem hagyni egy csöppnyi betűt sem.
Akkor jön békéd, mint derűs patak,
Szeretlek, Uram! Hallom a szavad!

ELŐFIZETÉS

Tisztelettel kérjük Olvasóinkat, hogy legkésőbb ***2020. február végéig*** újítsák meg előfizetésüket. A lap ára a költségek emelkedése miatt változik, az éves előfizetés **2.000,- Ft** lesz, illetve annak, aki postán kéri, a postaköltséggel együtt **3.500,- Ft.**

A befizetés lehetőség szerint ***banki átutalással*** a lapot terjesztő KISZE Bt. számlájára (számlaszám: 10918001-00000057-09540006), vagy az Unicredit Bank bármely fiókjában a fenti számlára történő ***pénztári befizetéssel*** történjék. Rózsaszín ***belföldi postautalvánnyal*** is lehet, ekkor a **KISZE Bt.** a címzett, és a **bankszámlaszámot** kell feltüntetni. **Mindhárom esetben** kérjük közölni az előfizető nevét, címét, és azt, hogy „Érted vagyok”-előfizetés. – A terjesztéssel kapcsolatos bármilyen ügyben Gromon András főszerkesztőtől lehet tájékoztatást kérni.

Álhaikuk

*A **haiku** klasszikus japán versforma, amelyet számos kötöttség jellemez, de elterjedése során általában két fő szabály maradt meg: három sorból, és összesen 17 szótagból áll (sorok szerinti megoszlása: 5:7:5). Eredetileg rendkívül tömör, több jelentésréteggel bíró, meditatív műfaj, amely európai, s így magyar térnyerése során is inkább az aforizmához (bölcseleti igazságot megfogalmazó rövid, szellemes mondás) vált hasonlatossá. Mivel magam a legszűkebben vett szerkezeti követelményeket is gyakran áthágom, ezeket az írásaimat „álhaikuknak” hívom. Az alábbiakban eddig megjelent köteteimből adok válogatást.*

Kállay Kotász Zoltán

Adj a kevésből,
ossz a sokból –
végy a végtelenből.

Váratlanul múlt el.
Nem is vette észre –
így ugyanúgy fájt.

Szeminfarktus. Fennakadt pillantással csüng
tűnt látványokon.

Elviszi időm,
hogy jobb időkre várok –
percnyi nyugtom sincs.

Mások
szokásainak
rabja vagyok.

Megfontolandó:
fontolgatás nélkül tán
jutnék valamire.

Gondolni se
merek rá, hogy mire
merhetnék még gondolni.

Ha megdobnak IQ-val,
dobj vissza
szeretettel.

Gondokban úszik
lelkem, s nem ázik el.
Kín-hatlan.

Ha nem érted,
megpróbálhatok másképpen
hallgatni róla.

Az utolsó szó
és az utolsó csend – oly
közel egymáshoz.

Várom, hogy a szeretet
törvénye felülírja
a halálét. Holtig.
(Csődgondnok-kötet)

Sárból építeni
Várat – csipetenként,
Fecskemód.

Vadrózsa a kert
Legszélén – élethosszig
Tartó mámorban.

Belelépsz, fejbe
Vág – gereblyéd is jelzi,
Rossz úton jársz.
(Térzene-kötet)

A fa zavaráról
is szólni kéne, melyhez
odaszögelték a testet.

A feszítésre
elmentek, a feltámadást
csak hírből hallották.

Téged tagadtunk meg
eleitől fogva –
tebenned bízunk már csak.

„Eladnám magam
egyetlen imáért,
mely hozzá vezet.”

Sírni, sírni, sírni –
csak így tudod
mosni arcodat.

Végül csak nevetünk –
végtelen
szégyenünkben.

Holdfénynél próbálsz
barnulni, hogy bírd majd
a Napot?

Virtuóz – bármit
eljátszik a csend
hangszerén.

Lélegzettől
eljutni lélekzetig.
Ezt próbálgatom.
(Félig szelídített istenek-kötet)

Félvállról veszi.
A másikon
viszi a keresztjét.
(Káosz tejszínhabbal-kötet)

Kegyesek és kegyetlenek

Sok éve már annak, amikor egy kedves idős férfival beszélgettem arról, miért nem jár templomba.

– Ne értsen félre, mondta. Tudom én, hogy gyarló vagyok, de nehezen viselem, ahogy minden héten addig szorongatják jelképesen a torkomat a bűneim miatt, míg már majd beleszakadok. Aztán meg odalöknek egy mondatot a kegyelemről, mint egy agyonkínzott kutyának valami csontot. „Nesze, mehetsz, ne mondd, hogy nem szeretünk!” De én mondom: ez nekem olyan kegyetlenség, amit nem kívánok sem hallgatni, sem támogatni.

Egész máskor egész máshol egy templom megtekintése után a bejárat melletti szégyenkőre hívták fel a figyelmünket. Sárgásszürke homokkőből készült, ha nem tudom, mi az, szép régi emléknek tűnik. Így valahogy rossz érzést kelt bennem. Ehhez a kőhöz kötözték azokat, akiknek a bűnét a gyülekezet olyan komolynak ítélte meg, hogy büntetésből közszemlére tegye. A közösség kivetettje volt odakötve. Persze, Isten gyűlöli a bűnt, de az ítélkezést nem adta a mi jogkörünkbe. Olyan idegen ez a kép attól, amit Jézus tett a bűnösökkel! A házasságtörő asszony esete jut eszembe, meg a tetőn át leeresztett bénáé. Aztán a szamáriai falura tüzet kérő tanítványok esete, amikor Jézus megfeddi őket: „Nem tudjátok, milyen lélek van bennetek.”

Nemrég újabb szégyenkezőkkel találkoztam. Egy kedves kis hittanosom családját készültem meglátogatni. Kistestvér született, kései ajándék, gondoltam, velük örülök egy kicsit. Korábban barátságos udvar, mosolygós család fogadott, most egy bástyányi kerítéssel körülkerített erődítmény, ahova nem is sikerült, csak többszöri próbálkozás és sok telefonos rábeszélés után bejutnom. Kicsit hűvösebb volt a fogadtatás is, pedig egyeztettünk időpontot. Kiderült, hogy a baba nem problémamentesen jött a világra. Kis teste elgyötört, és nem jósolnak nagy jövőt neki. Valószínűleg súlyos fogyatékosságra kell számítani. Ahogy a karomba vettem az aprócska testet, amely olyan könnyűcske volt, mint egy tollpihe, cirógattam, dédelgettem, a szülők gyanakodva méregettek. Aztán amikor javasoltam, hogy imádkozzunk érte, sírva fakadtak. Egy nagyhangú keresztény egyház egyik képviselője azt mondta rájuk, hogy valami átkot hordoznak, azért született ilyen babájuk. Most már én is sírtam. Saját eltérő fejlődésű kisfiamra gondoltam, aki annyi szeretetet és változást hozott a mi családunkba. Jó volt elmondani nekik, hogy tudom, milyen nehéz így indulni az életnek, de nem számkivetettek. Isten éppen a gyöngéket és a rászorulókat öleli át különösen mélységes szeretettel. A többiek sokszor kevesebbet tapasztalnak meg belőle a nagy rohanásban. És hogy a kisfiam, aki már nagyobb, és tud beszélni, mindig úgy emlegeti önmagát, hogy „én áldás vagyok”.

A kis család sorsát követve, azt hiszem, ők is megtapasztalták ezt a különleges fészekmeleget, amit az Úr külön a nehezebben haladóknak tartogat. Az viszont máig is szomorúsággal tölt el, hogy éppen „keresztény” szájból hangzott el az a különösen kegyetlen mondat, amely ott az elején így megnehezítette az amúgy is nehéz úton haladók életét.

„Szégyelld magad!” „Bűnös vagy!” „Méltó a halálra!” Ezek

olyan mondatok, amelyek meg az én emlékezetemben vannak valahol elásva. Még tizenéves voltam, amikor mindenképpen rá akartak vezetni, hogy kegyelemre szorulok. Tudom, hogy mit éreztem akkor. Azt, hogy más sem különb, azt, hogy hagyjanak már békén, azt, hogy nem tartozik rájuk, és nem akarok erről beszélni. Taszított ez az egész. De voltam annyira megfelelni vágyó gyerek, hogy a káté kérdésére feleletül elmondtam ezeket a szavakat magamról. Ám még sok év és egészen másféle istenélmény kellett ahhoz, hogy valóban odaérjek lélekben, ahol az ember megpillantja az Örökkévaló tisztaságát, és mellette önmaga hitványságát.

Érdekes, akkor nem védekeztem, hanem azt éltem át, hogy még az is mind rossz, amit pedig jónak szántam. Mind mögött ott van valami csúfság, valami takargatnivaló, és azt is éreztem, hogy Isten ezt így valahogy el is takarja, beölel az elfogadásába.

Mostanában is kapok olyan leveleket (talán nem csak én), amelyek sarokba akarnak szorítani, odakötözni a szégyenkőhöz. Segítsek ennek, támogassam azt, beszéljek valakivel, hogy tegye ezt meg azt. A levél végén ott a fenyegetés: Ha Isten szolgája/hívő vagy, nem tagadhatod meg tőlem ezt. Nem dönthetsz, ez az út, és nincs más. Máskor már rögtön az ítélet érkezik: Nem gondoltam, hogy keresztényként ilyet megteszel, de már látom, mire számíthatok tőled.

E fenyegetések mögött olyan bűnök hemzsegnek, mint hogy nem tudtam felvenni a telefont, mert tanítottam vagy olyan elfoglaltságom volt, amikor némítva vagyok. A szám ismeretlen, nem is keres többet, csak jelzi, csalódott bennem, és megvet. Esetleg megpróbálja valaki beosztani az időmet, amire nem is kértem, nem is tartok igényt rá, és ha nemet mondok, már meg is született az ítélet. Van, akit egy szó, egy kifejezés sért, és hiába kérek elnézést, talál újat, ami neki bántó. Az, hogyan felelnék meg neki, számomra titok, de mindegy is, hiszen azonnal megkapom: soha nem leszek annyi idős és olyan bölcs, mint ő. Tényleg soha. De olyat elvárni valakitől, amit nem tud teljesíteni, őszintén szólva nekem nem tűnik józan elvárásnak.

Egy barna bőrű kisgyerektől nem várom el, hogy fehér bőrű legyen. Még a lelkészen sem kérhetem számon, hogy tökéletes legyen, mert csak Isten tökéletes. Egy kisfiútól sem követelhetem – még hittanórán sem –, hogy úgy viselkedjen, mintha lány lenne. (Pedig a „jókislányosság” az iskolában sokszor az alapkövetelmény része, sajnos…). Az idősebbeket nem kényszeríthetem pörgős énekek tanulására, ahogyan ők sem várhatják el a fiataloktól – ha szeretik őket –, hogy csakis ötszáz éves énekeket énekeljenek.

És el is érkeztünk egy fontos fordulóponthoz. A szégyenkő helyett inkább sarokköve legyen a gyülekezetnek. Jézus Krisztus, Isten testet öltött szeretete. Aki úgy tudott jelen lenni, hogy attól Zakeus a szegényeknek adta vagyona felét. Úgy, hogy az vonzotta az embereket, hogy a kitaszítottak, a vámszedők és bűnösök vele akartak lenni, mert megérezték, hogy abból a szeretetből erőt meríthetnek a változtatásra is.

A sarokkő nélkül összedől a ház. Az a legfontosabb. Minden csak utána következhet. A szokásaink, a véleményünk, a hagyományaink, minden. És ez a szeretet nem kegyetlen, hanem kegyes. Pont olyan, amilyenre mindannyiunknak a legjobban szükségünk van.

Füller Tímea

...Azt a tüzet, ó jaj, meg kéne rakni,
Hogy fölengednének az emberek!
József Attila: Tél

Parázs a hamu alatt

Jelentem: a tűz ég, és hatalmas! Minden elég benne: antik, ócska, új, szép, randa. Nem a tűzzel van a gond, hanem a jól szigetelt „fagyos kamrákkal”. Vagy talán azokkal sem?

Erdős, bokros kertben élve rendszeresen szembesülök a télen letört ágakkal, a nyáron összegyűlt nyesedékkel. A komposztáló csak az avarra, kaszált szénára és a szerves trágyára van. Az ágakat, a nyesedéket, ha nem használható, mert van elég kályhába való rőzse, évente egyszer, néhány óra alatt elégetem. Ilyenkor nagy tüzet rakok, hogy gyorsan végbemenjen a folyamat. A nagy tűz alapja a kis, de tartós tűz. Ehhez vastagabb ágakat használok. Ha már jól ég, mehet rá a sok nyesedék és gally. Ugyanígy járok el, ha szalonnasütéshez készülök, csak akkor nem megy rá a sok nyesedék és gally, hanem marad a tartós tűz, majd a tartós parázs. Ez egy másfajta tűz lesz.

Ez egy olyan tűz, amely szinte semmit sem emészt fel, és azt is nagyon lassan teszi. Így kívánja a szalonna. Kapkodva nem lehet szalonnát sütni, illetve lehet, csak az nyers, égett, vagyis ehetetlen lesz. Meg kell adni a módját. Ugyanakkor ezt a módot is ki kell tanulni, mint az asztalosságot. Ott sok felületet kell túlgyalulni, sok szöget elgörbíteni, sok fűrészport összesöpörni, mire egy használható sámli összeáll. Itt sok nyers, égett, hamus szalonnát kell végigenni, mire ráérez a gyerek a nyitjára. Ha van türelme rá, meg is szeretheti, ha nem, akkor marad a spenót tükörtojással, vagy a tűzdelt fácán – ki hol nő fel.

Ebben igaza van József Attilának: a nagy tűzre ráhányok mindent, ami valamikor új és szép volt, de már ócska és randa lett, vagy csak útjában van az újabbnak, az élőnek – vagy csak nekem. Pontosan tudom, melyik ág és gally mire való, és rendszeresen eldöntöm a sorsát. De ha nem így teszek, a „tűz” akkor is ott van, és elvégzi a dolgát. Nemcsak az avar, a letört gallyak tűnnek el pár év alatt, hanem tíz-tizenkét év alatt a kidőlt, fel nem használt fatörzsek is.

A nagy-nagy tűz ott ég folyamatosan – tudjuk a biológiából, kémiából, fizikából – és semmit sem kímél. Egy idő – rövidebb vagy hosz-

szabb – után minden a „tűz” martaléka lesz. Ami átmenetileg kifejlődött, vagyis valamilyen „magasabb állapotba”, alacsonyabb entrópiaszintre – mondják a hozzáértők – került, leromlik, elég, egyre nehezebb lesz, és visszatér oda, ahonnan elindult, ahonnan kifejlődött. Még a Nap is, ami hidrogénből áll – mondják az asztrofizikusok – elég, és a nehezebb héliummá változik. Ezen nincs mit csodálkozni, hiszen mindennel így van. A csoda a másik oldalon van. Ott, ahol az ellenkező irányú változás, a kifejlődés elindul. Ott, ahol a nehéz, széntartalmú hamuból, miután szétszórtam a kertben, tavasszal kihajt a kis tölgymagonc.

Igen. Talán erről a másfajta tűzről beszél a költő. Arról, amely meleget ad, vagyis nemcsak elemészt, hanem éltet is. Pedig ez is tűz, hiszen ugyanaz a folyamat játszódik le a szalonna, mint a csillagok esetében. Valami lebomlik, alkatrészeire bomlik, és valami ugyanakkor, a felszabaduló energia segítségével, elkezd felépülni. A Nap hatalmas tüze „élteti” a naprendszert és benne a földi életet. A szalonna zsírja elégve energiává válik, és tárolódik a sejtekben, hogy alkalmas időben a külső mozgásokban, megnyilvánulásokban elégjen – néha rakni kell a tűzre; újabb sejtek születését segítse – a nyársfaragás közben megsérült ujjam sebét begyógyítsa; vagy éppen fenntartson egy aktív figyelmi állapotot – mikor kell megfordítani a nyársat. De van ott valami, ami mindig jelen van, amikor szalonnát sütök, de nem mindig nyilvánul meg. Az egyik meleg mindig ott van. Nincs olyan tűz – kicsi vagy nagy –, amely ne adna meleget. Még a szalonna emésztése is fenntartja bennem a 36,4 fokot. Azonban jól emlékszem rá, hogy nem mindegy, kivel, kikkel ülöm körbe a tüzet. És az sem mindegy, hogy én magam milyen állapotban vagyok. Az a másik meleg nem múlik a szalonnasütő tűz nagyságán. Azon sem múlik, hogy hányan vagyunk körülötte, és azon sem, hogy barátok vagy ellenségek ülnek-e együtt. Az emberen múlik. Csakis önmagam pillanatnyi állapotán. A fagyos, zárt kamrán, vagy a nyitott ajtókon.

No, de ha már eddig eljutottam, felmerült bennem az első kérdés: Mi gyújtja meg ezt a tüzet, amely az ilyenfajta meleget adja? Igen. Az nyilvánvaló, hogy fa vagy szalonna, vagyis tüzelő kell hozzá. Meg levegő, lélegzet is, mint minden tűzhöz. Aztán ott a harmadik összetevő, amit gyakran emlegetünk: Valakinek sütöm a szalonnát, vagy csak magamnak, „egyedül eszik a király, vagy másokkal együtt”? Tudom azonban, hogy sokféle vagyok, és minden helyzetben kivágom magamat. Így azt is tudom, hogy ez utóbbi alig számít. A kamra mindkét esetben zárva lehet. A harmadik összetevő az, aki a tüzet meggyújtja. Ez a szalonnasütéskor egyértelmű. A szalonnaevéskor azonban már kérdésessé válik, és abban a melegadásban, amiről a költő mint nagy-nagy hiányról beszél, talán még inkább. Ugyanakkor egészen nyilvánvaló, hogy ott van mind a három komponens, mert a költő nemcsak élt, verset írt, hanem látta a hiányt is.

Mi szaggatná fel a „fagyos kamrák” ajtaját, hogy a valódi tűzgyújtó jelen lehessen? Egy nagy-nagy elemésztő tűz, vagy egy hamu alatt szunnyadó, de állandóan, nap nap után megújított, fenntartott izzó parázs? Fel lehet így tenni a kérdést – bevallom, korábban általában így is tettem fel –, de mindkét megoldáshoz már ott kell lennie a tűzgyújtónak, ahogy az a Jordánnál, a Damaszkuszi úton, Asissiben vagy a boddhi fa alatt történt, illetve ahogy történik ma is a József Attila-félékkel, bárkivel. Mindkettő eredménye az, amit az *enthuziazmus* szó szerinti, eredeti jelentése hordoz, *en theos ousia*: „Isten lényegétől (eszszenciájától) megszállott”. Ma így fordítjuk: elragadtatott, lelkes, ihletett, vagy szenvedélyes, vagyis belső tűz által működő lény. Ezért a költőhöz csatlakozva számomra ma már inkább így hangzik a kérdés: Mi az a hatalmas erő, ami elragad, lelkesít, megihlet, szenvedélyessé tesz, de minden erejével zárva tartja a „fagyos kamrákat”, és mi lehet ennek a mindenki, bárki számára rendelkezésre álló ellenszere, hogy így vagy úgy jelen lehessen a valódi tüzet gyújtó? Valódinak nevezem, pedig tudom, hogy csak egy van. Tőle, a forrástól jön folyamatosan minden erő. Minden ihletnek, szenvedélynek, lelkesedésnek nevezett valami mögött ez az erő van, ahogy a tűzrakáshoz, a kabátom felakasztásához vagy a krumplipucoláshoz szükséges mögött is. És mégis, itt ez a valóságos „fagyos kamra”. Mi ez? Ki ez?

Van egy szó, amelynek döntő jelentősége volt, van az életemben. Ez a *megfordulás*. Vallásosan megtérésnek, megbánásnak nevezik, a pszichológusok viszont alapvető mentális változásnak; a fókusz, az attitűd és az értékek megváltozása. Mi gondolat- és életátalakításnak neveztük. Az eredeti görög „metanoia” kifejezés *ismeretelméleti megfordulásra, teljes és visszafordíthatatlan, radikális perspektívaváltozásra utal, röviden önmagunk és a világ egy más nézetére, felismerési vagy megvilágosodási tapasztalatra inkább, mint erkölcsi reformra vagy megújulásra.* Annak különös lehetőségére, hogy ha rálátok a „fagyos kamrát” zárva tartó, bennem munkáló zárképző erőkre, akkor ez a látás elkezdi lebontani, leolvasztani, nyitogatni a zárakat. Egy új érzékszerv, egyfajta érzékenység alakul ki, nem a környezetre, mert arra ott a szem, fül, orr, stb., hanem arra a finom, éltető rezgésre, ami ebben a szerves működésben esszenciálisan jelen van, de bezárt, elzárt módon, pedig emberépítő tüzet biztosíthatna: enthuziaszta, lelkes – mondjuk lekicsinylően. Ez a tűz olyan látás, olyan figyelem tüze, amely a hosszú ideig tartó életedzés nyomán a „csontszáraz fává” változtatott ént, minden régi és új szerzeményével, játékával és szépségével aztán már egy szikrával is lángra gyújthatja a „Jordánnál”, vagy csak lassú izzásra gyújtja, s tartja a helyén a mindennapi valóságra ébredés erejével egy József Attila-féle, vagy bárki esetében.

„Az ember önmaga meghaladásával, önmaga felfedezésével alkot. Amit pedig alkot, amiből és amivé alkotja, tehát az agyag, az edény és a fazekas – mind nem önmaga. Ő a tanú, a médium; alkalom egy történésre, amelyet a létrehozott mű bizonyít” – mondja egyik elemzésében R. G. Laing. A két sejt találkozásából kiinduló emberré válási folyamat, amely mindenképpen sikeres. Vagy mint egy bármilyen földi lény létezéséé, vagy mint egy lehetséges mértékben emberré váló lény létezéséé. A „tűz” talán ez utóbbiért, a közvetítő szerepért teremtette. A világ az előbbire használja. Mindkettő szolgálat – valami nálam mérhetetlenül nagyobb szolgálata. Mégis...

„Tüzet hozni jöttem a világba; mi mást akarhatnék mint, hogy égjen...”

Farkas István

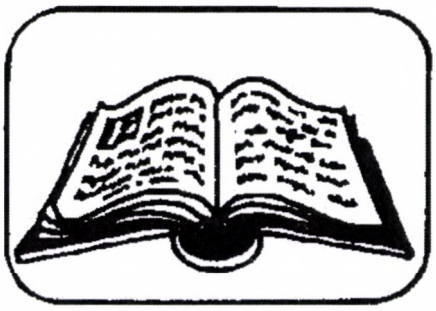

BIBLIA

A februári elmélkedéseket Lipien Mihály (Budapest), a márciusiakat Lelovics László (Kaposvár) készítette.

A 2020. februári hónap vasárnapi perikópáiról történő elmélkedő gondolataim előtt egy rövid felvezetést tartok szükségesnek elmondani. 2018. ősze óta péntek esténként rendszeresen bekapcsolódtam először az Országos Rabbiképző Zsidó Szabadegyetem heti rendszerességgel tartott hétfő esti előadásaiba, majd ugyanott a zsinagógai közösség péntek esti, szombatfogadó programjaiba (bibliaóra, esti szertartás és az azt követő kiddus, vagy a mi fogalmaink szerint szeretetlakoma).

Egy új világ nyílt meg számomra azáltal, hogy a fiatal Darvas István által vezetett helyi zsidó közösséggel együtt olvassuk a Tórát, és értelmezzük annak szövegét. Ha tanulmányaim az elgondolt terveim szerint haladnak, néhány hónap múlva már az én ajkamról is elhangzanak héberül a Tóra mondatai, mivel 62 évesen nem szégyelltem beülni a fiatalok közé, hogy megkezdjem a szent nyelv tanulását. Határozottan kijelentem és leszögezem, hogy nincsenek betérési terveim, és nem a fizikai megpróbáltatások miatt. Keresem és kutatom vallási és hitbeli gyökereimet. Meg szeretném érteni a zsidó Jézust, akiből szent Pál vallásalapítót faragott. Ebben a nagy farigcsálásban azonban forgáccsá lett a Hegyi beszéd, és maradt a feltámadás „mese”-Krisztusa. Szeretném felfedezni azokat az Írásokat, amelyekre a zsidó Jézus felépítette tanítását, és amire rátette az életét.

Jelenleg még nem érzem azt, hogy Jézus tanításában semmi új nem található. Kicsit elbizonytalanodtam, hogy szabad-e a kanonizált négy evangéliumot úgy olvasni, hogy annak megalapozó forrását csak felületesen ismerem. Darvas István rabbi Tóra-magyarázatai élményt adnak, mert felsorakoztatja a zsidó bölcsek tanítását és a meghatározó írásbeli hagyomány, a Misna és a Talmud gondolatait is. Elbizonytalanodtam. Úgy jártam, mint az egyszerű juhász, aki nemcsak saját nyáját gyógyította, de a környező falvakból hozzá forduló egyszerű emberek szeméről is levágta bicskájával a hályogot, hogy jobban lássanak. Amikor pedig az emberi test rejtelmeiben járatos ember elmagyarázta neki, hogy milyen bonyolult a szem, és egy rossz vágás a szemet vakká teheti, abbahagyta a „gyógyítást”. Bennem is sok a bizonytalanság, hogy jól veszem-e a kezembe azt a kincset, amelyet Bibliának nevezünk, és Isten nekünk küldött üzenetének tartunk. Ezekkel a gondolatokkal nyitom ki 2020. február első vasárnapjának evangéliumi részletét.

Lipien Mihály

Február 2. – Gyertyaszentelő Boldogasszony – Lk 2,22-40 – „Így parancsolta ugyanis az Úr törvénye”

A gyermekség-evangélium szerinti történet helyszíne a jeruzsálemi Templom. Amikor 40 évvel ezelőtt megkezdtem szemináriumi tanulmányaimat Szegeden, nagyon szerettem volna eljutni a Szentföldre, hogy megtekintsem azokat a helyeket, ahol Jézus született, élt, tanított és meghalt. Minden könyvemet eladtam volna, hogy lábaimmal a jeruzsálemi Templom falai között járjak, annak maradványait megcsodáljam. Ma már nincsenek ilyen vágyaim, és örülök, hogy a munkahelyemen mindennap az ajándékba kapott íróasztali alátétemen csodálhatom meg a romjaiban is gyönyörű Templomot. Nekem azonban már egyre inkább a mennyei Jeruzsálem felé kalandoznak gondolataim.

Nem gondolom, hogy amit Lukács evangélista leírt, az helyszíni riport lenne. Most mégis behúzódom a templomnak arra a részére, ahová még a nem zsidók is bemehettek, és onnan figyelem a benti eseményeket. Látni, hogy Mária és József nemcsak mint az elsőszülött gyermekük születésének örvendező szülők jöttek el, hanem a Tóra előírásai szerint megtisztult anya is beléphetett a szent helyre, hogy gyermeküket ugyancsak a Tóra előírása szerint Istennek ajánlják.

Lukács gyermekség-evangéliumának leírásai – körülmetélés, az anya tisztulása, a gyermek felajánlása az Örökkévalónak, Simeon és Anna hálaimája, az áldozati állatok bemutatása – mind azt akarják tudatni, hogy Jézus a zsidó nép közösségének tagjává vált. Vele is ugyanaz történik, mint bármely más zsidó családban, ahol megszületik az első fiúgyermek. Ezt a midrásszerű elbeszélést azonban másik két idős ember öröme teszi ünnepélyessé és egyedivé: ők egész Izraelt szimbolizálják, az egész nép várakozását, hogy jöjjön el, érkezzen meg a várva várt Messiás. Benne reménykednek, és tőle várják életük és népük életének megújulását. Ahogyan az idősödő nagymamák és nagypapák szokták a jövő boldog reménységét meglátni a megszülető első unokában. Ez a részlet tehát nemcsak azt teszi nyilvánvalóvá, hogy gyermekként a zsidó közösség részévé vált Jézus, akinek szülei betartják a Tóra parancsait, de azt is elmondja, hogy ez a gyermek a várva várt Messiás.

A Te életedet milyen törvények irányítják? Tudatosul-e benned, hogy Te is az Egyház nagy közösségének tagja vagy? Tudsz-e még valaminek őszintén örülni? Szerinted a zsidó Jézusban eljött a Messiás? Mit vársz a Messiástól? Mi bizonyítja, hogy hozzá tartozol?

Február 9. – Évközi 5. vasárnap – Mt 5,13-16 – „Ti vagytok a föld sója, a világ világossága!”

Mit jelent a só? A Tórát, a törvényt. A Tóra a zsidóság szent könyve. Minden a Tórára épül, minden a Tóráról szól. Jézus azonban észrevette, hogy ez a kőbe vésett tanítás megmerevedett, a végtelenül sokféle értelmezés, vélemény, magyarázat által elveszítette a lényegét. A Tóra csúcsa és középpontja az Örökkévaló-

tól kapott Tízparancsolat. Két helyen is olvasható a zsidók szent könyvében. De mit ér a törvény, ha nem tartják be? Jézus életet akar belevinni a Tórába. A mi életünket!

„Ti vagytok a föld sója!”. Csak a megtartott törvény lehet az emberiség és az emberi kapcsolatok jövője. Hiába adott a Sínai-hegyen Isten parancsokat, ha nincs aki komolyan vegye és megtartsa. 1993-ban a nagy zsidó tudós, *Neuer Jacob* képzeletben odament a Hegyi beszédet hallgatók közé, és beszélgetést kísérelt meg Jézussal. Könyvének ezt a címet adta: *A rabbi beszélget Jézussal.* Erre a könyvre reagált *A názáreti Jézus* című könyvének első kötetében *Joseph Ratzinger*, amikor azt írta: „A hegyi beszédre nem lehet állam- és társadalmi rendet felépíteni... A hegyi beszéd üzenete más síkon helyezkedik el” (106. oldal). Aki nem hisz Jézus tanításának megvalósíthatóságában, az tényleg jobban tette, hogy lemondott.

A zsidó Jézus a Tórát próbálta megújítani, elmélyíteni és a hétköznapi életre alkalmazni. De ha a zsidóság nem tartja be a Tórát, ha annak radikális megújítását, a Hegyi beszédet nem veszi komolyan a kereszténység, az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatát pedig az emberiség, akkor ezzel nemcsak az Örökkévaló törvényeit szabotáljuk, hanem képmutató életet is élünk. Ha elfogadjuk, hogy demokratikus kormányaink fegyverekké kovácsolják ekevasainkat, mert az több bevételt és hasznot hoz, akkor a Sátán cinkosai leszünk a Tórával és az imakönyvvel a kezünkben.

Számodra fontos a Tóra? Hiszel a Hegyi beszéd megvalósíthatóságában? Akarod, hogy egyetemes törvénnyé váljanak Isten utat mutató szavai? Mit teszel ennek érdekében? Te a föld sója vagy?

Február 16. – Évközi 6. vasárnap – Mt 5,17-37 – „...hogy tökéletessé tegyem!”

Jézus nem új vallás alapítója, hanem az ősi zsidó vallás megújítója volt. Semmit nem akart elhagyni a törvény, a Tóra előírásaiból, de a megmerevedett, kiüresedett formát megújuló tartalommal töltötte meg. Ő nem a törvény formális megtartására teszi a hangsúlyt, hanem a törvénynek a hétköznapi életté váltására. Ha megállunk a Biblia szövegének olvasásánál, tanulmányozásánál, kutatásánál, és az életünket nem járja át a tanítás teljessége, akkor nem remélhetjük, hogy itt a földön megvalósul az Isten országa, amely halálunk után átvezet az Örökkévaló országába. A két ország egymásra épül. A mai evangéliumi rész három törvényi előírás fontosságára és lényegére irányítja figyelmünket.

Az első, az emberiség legfontosabb isteni alaptörvénye: *Ne ölj!* – Olyan alapvető tórai parancs, amely nem igényel magyarázatot, egyszerűen kimondja, hogy az emberi kapcsolatokban semmilyen formában nincs helye a gyilkolásnak. Jézus a gyilkoláshoz vezető úton akar minket megállítani azzal, hogy a békülésre szólít fel, akár te sértetted meg embertársadat, akár te voltál a sértés elszenvedője. Ne sértegess, és ne nézz le senkit! A Ne ölj!-parancs megkérdőjelezhetetlen isteni törvény.

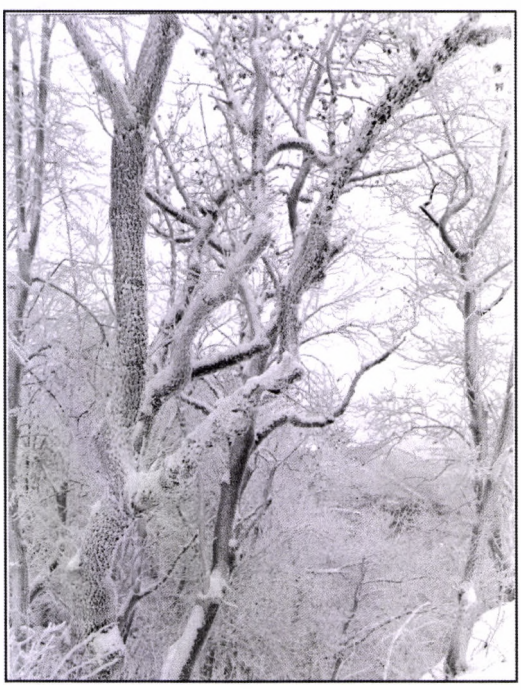

Óriási eredmény, hogy a holokauszt fájdalmas tragédiája után az Európai Unió közössége eljutott annak felismerésére, hogy nem lehet olyan súlyos ok, ami miatt a hatalom elveheti egy ember életét. De jönnek az elbizonytalanító kérdések: Mi van, ha valaki az életedre, a családod életére, a hazád, a nemzeted életére tör? A Tóra Ne ölj!-parancsa ekkor is érvényes! A magunk és a hozzánk tartozók életét nem védhetjük meg a másik ember elpusztításával. A magzati élet védelmében – nagyon helyesen – felemeli szavát az Egyház. De mi keresnivalónk van a hadseregben? Mi szükség van katonai lelkészségekre? Vagy mégsem akarjuk komolyan venni a Ne ölj!-parancsot? Az igazi nagy baj az, hogy nem hiszünk az erőszakmentesség békességteremtő erejében, és nem hiszünk a túlvilágban sem. Azt csak megszokásból elmondjuk a Hiszekegyet imádkozva.

A másik fontos törvényi előírás a mai evangéliumi részletben a házastársi közösség védelmére megfogalmazott parancs: *Ne törj házasságot!* – Minden alkalommal megráznak a környezetemből – szerencsére ritkán érkező – hírek, hogy valakik válnak. Bennem is félelmet generálnak, önvizsgálatra késztetnek. Amikor 22 évvel ezelőtt az esküvői szertatásunkon felolvastam a Lázár Ervin írta szentleckét, Szegény Dzsoni dilemmáját választottam. Hogyan leszek szabad, ha egy lány mellett döntök? A nászutunkat követő hetekben attól féltem, hogy valamilyen program miatt elfelejtek hazamenni, kiesik a fejemből, hogy engem ezután mindig vár valaki. Isten lenyomata lettünk a házasságban, amelyet nem szabad összetörni.

Távol álljon tőlem, hogy bölcs tanácsokkal az észt osztogassam bárkinek. A házasság törékeny kincs, amelyért minden nap tennem, tennünk kell, hogy megmaradjon. Úton járás, amelyen az individualizmusból kilépve, az egzisztencializmuson át eljutunk párkapcsolatunkban a perszonalizmusig: Szeretlek, mert vagy! Szeretlek, mert ilyen vagy, és nem akarlak megváltoztatni! Benned szeretnék megújulni! – Fülembe csengenek Bulányi Gyurka bácsi szavai: „A házasság nem felbonthatatlan, ahogyan azt az élet is mutatja, hanem Jézus szándéka szerint fel nem bontandó!”

A harmadik téma, amelyről tanítást hallunk, a kimondott szó hitelességéről szól: *Ne esküdjetek!* – Emberi kapcsolatainkban tapasztaljuk, hogy a szavak elveszítették hitelességüket. Itt nem a politikáról beszélek, mert az nem is arról szól. A két kulcsszó: „igen” és „nem”. Ezek a szavak, és ami mögöttük van, az legyen hiteles!

Szereted-e és tiszteled-e a saját életedet és az embertársaid életét? Képes vagy ebbe akár belehalni? Elhiszed-e, hogy a házasságod az Örökkévaló életének tükörképe? Tudod-e, hogy ez állandó feladatot is ad? Mennyit érnek a szavaid?

Február 23. – Évközi 7. vasárnap – Mt 5,38-48 – „Szeressétek ellenségeiteket!”

A nemrégiben elhunyt zsidó filozófusnő, *Heller Ágnes* is azt mondja – más szentírástudománnyal foglalkozó zsidó szakemberekkel egyetemben –, hogy Jézus semmi újat nem tanított, ami ne lenne benne az Ószövetségben. Ám Jézus radikalitást hozott! Jézus ellenségszeretetre vonatkozó szavainak az ószövetségi írásokban olvasható gyökereire még nem sikerült rátalálnom.

Ha igaz, hogy a zsidóság és a kereszténység istene ugyanaz a személy, aki fölkelti napját jókra és gonoszokra, esőt ad igazaknak és bűnösöknek akkor az ellenségszeretet tanítása is logikusan következik Isten szeretetéből. Nem a bűnt szereti, hanem a bűnöst. Ez a Ne ölj!-parancs másik lába. A mai politikai és időnként vallási hatalmasságok úgy kívánják kiváltságos helyzetüket megőrizni, hogy elénk vetítenek vélt vagy valós ellenségképeket. Ősi – de nem Istentől való törvény az „Oszd meg és uralkodj!” Legyen bátorságunk felvállalni az ellenséget nem ismerő életmódot. Nincs buzizás, nincs zsidózás, nincs cigányozás, nincs migránsozás stb. Csak emberek vannak, akikkel szemben egyetlen kötelességünk van: szeretni. Ennek életre váltása azonban mind egyéni, mind pedig közösségi feladat.

Vannak benned rasszista vonások? Mit teszel azért, hogy a számodra antipatikus emberekhez közelebb kerülj? Akarsz-e hasonlítani a mindenkit szerető Istenre?

Március 1. – Nagyböjt 1. vasárnapja – Mt 4,1-11 – Kísértés

Nézzük 'maiba fordítva', mi is a kísértés? Ismerős és homályos – nem tudjuk, hogy belülről jön-e (rossz hajlam), vagy kívülről (megszállnak, behálóznak, kényszerítenek). Belesodródunk, vagy 'önként és dalolva'? Ami biztos: Isten nem kísért. A „Ne vígy minket kísértésbe” pápánk szerint is fals fordítás. Miért ment ki a divatból a böjt? Túl puhányok vagyunk? (Az biztos, hogy a fogyasztói szemléletet nem támogatja.) A szerves aszkézis pedig hozhat eredményt. 40 nap? Sok. *Képes lennék rá? Miért kellene böjtölnöm, és hogyan?*

A *kenyér* kísértése – ma a megélhetés. Kicsit besokalltunk kenyérből (bár gyakran keveseljük a fizut), túl sok energiát tolunk a megélhetésbe, hogy több legyen. *Marad-e elég időm, energiám azokra, akik rám vannak bízva, akiket szeretek, vagy ami kicsit megmelegít belül, megvilágosít?* Jézus válasza, hogy ott a tápláló Ige. *Emésztem-e?*

A *vakmerőség* kísértése. Bizony, nem hordozták angyalok tenyerükön a Golgotán, és követői sem remélhettek védelmet üldöztetés idején, kínok között. Még azt sem mondhatjuk, hogy aki szépen élt, az megérdemli, hogy szépen haljon meg, mert túl sok rá az ellenpélda. Ne gondoljuk hát, hogy „Előre! – majd Isten megvéd”, hisz még saját fiát sem védte meg, és az apostolok sorra erőszakosan haltak meg, János kivételével. Vannak ábrándok az isteni beavatkozásról, de nem húz ki a szottyból, csak ha Beléje kapaszkodunk – és akkor sem úgy, ahogy mi álmodjuk.

A *hatalom és gőg* kísértése. Rám ez nem vonatkozik? Van ez kicsiben is. A rámbízottakkal máris hatalmi helyzetben vagyok. Ilyenkor felébredhetnek a rejtekben szunnyadó sérelmek, amiket a hatalomtól alávetettként elszenvedtem, és arra késztethetnek, hogy törlesszek (másokon, ártatlanokon). A sok 'benyelt' kudarc és kisebbrendűségi érzés pedig bizonyítási kényszerként lök előre, hogy megmutassam, milyen menő vagyok – akár mások rovására is.

A három kísértést egybe is foghatnám: ÖNZÉS. Úgy vélem, ez a gyökere minden bűnnek, ez fordít szembe Istennel. Számomra ez a nagy kísértés. Hibák persze vannak (ostobaság, tévedés stb.), de ezeken könnyebb segíteni.

Ha képes vagyok Benne maradni, akkor jöhetnek az angyalok. Így legyen!

Március 8. – Nagyböjt 2. vasárnapja – Mt 17,1-9 – Derűre ború, borúra derű

Jézus többször is előre jelzi a halálát. Ezután most másképp is megmutatja magát a hegyen, hogy bármi jön is: ez Ő, aki ragyog, akit az Atya szólít meg. Nem tudom, az apostolok mennyire tudták 'lekövetni' a ragyogás és kínhalál végleteit. Emlékeztetőnek szánja, de nem kell csodálkozni, ha a keresztre feszítés idején képtelenek lesznek erre emlékezni. Nehéz átemelni a korabeli történet személyes kinyilatkoztatását a mába. Tán így: borús napokon könnyű elfelejteni a ragyogó napsütést, ezért lenne jó megőrizni a nagyszerű pillanatokat, időszakokat ínségesebb időkre, lelki tartalékul. *Képes vagyok erre, vagy egyszerűbb kétségbe esni?*

ELŐFIZETÉS

Tisztelettel kérjük Olvasóinkat, hogy legkésőbb ***2020. február végéig*** újítsák meg előfizetésüket. A lap ára a költségek emelkedése miatt változik, az éves előfizetés **2.000,- Ft** lesz, illetve annak, aki postán kéri, a postaköltséggel együtt **3.500,- Ft.**

A befizetés lehetőség szerint ***banki átutalással*** a lapot terjesztő KISZE Bt. számlájára (számlaszám: 10918001-00000057-09540006), vagy az Unicredit Bank bármely fiókjában a fenti számlára történő ***pénztári befizetéssel*** történjék. Rózsaszín ***belföldi postautalvánnyal*** is lehet, ekkor a **KISZE Bt.** a címzett, és a **bankszámlaszámot** kell feltüntetni. **Mindhárom esetben** kérjük közölni az előfizető nevét, címét, és azt, hogy „Érted vagyok”-előfizetés. – A terjesztéssel kapcsolatos bármilyen ügyben Gromon András főszerkesztőtől lehet tájékoztatást kérni.

Mindent a maga idejében. Most jobb volt hallgatniuk erről, nem siettetni a féltékeny kivégzők leszámolását, elkerülni a felesleges magyarázkodást társaik felé, akik ezt nem látták, hisz ők, akik látták, ők is alig foghatják föl. *Tudom-e, hogy mikor minek van itt az ideje, vagy teszem, ami jön, akár meggondolatlanul is?*

Március 15. – Nagyböjt 3. vasárnapja – Jn 4,5-42 – Szóba állni egy kétes pogány nővel?

Jákob forrása akkorra már 'pogány' vidék. Ki az a balga, aki déli tűző napfényben megy a kútra, majd vissza a nehéz korsóval? Hát az, aki nem akar találkozni másokkal – túl jól ismerik a helyiek.

Jézus három szabályt is megszeg: szóba áll a pogány (1), bűnös (2) nővel (3). Sejtelmes párbeszéd. A pogány nő „atyánk”-nak nevezi Jákobot, és csípősen társalog Jézussal. Jézus talányos jelképpel válaszol („soha többé meg nem szomjazik”). A nő vevő rá, megérné neki. Most meg Jézus ugratja a férjével, sőt férjeivel. A nő már nem csipkelődik. Megdöbben. („Uram, látom, hogy próféta vagy.”) Egy kicsit azért próbára teszi (Hol kell imádni Istent?) Válaszában Jézus hazabeszél („Ti azt imádjátok, akit nem ismertek, mi azt imádjuk, akit ismerünk, mert az üdvösség a zsidók közül támad.”), majd túllép ezen, kitágítja a világot („Igazi imádói lélekben és igazságban imádják az Atyát, mert az Atya is ilyen imádókat keres. Az Isten Lélek, és akik imádják őt, azoknak lélekben és igazságban kell imádniuk”). A nő meglepően sokat ismer a zsidó szemléletből, Jézus pedig ennek a lenézett pogány nőnek mutatja meg titkolt személyét.

Belépnek a képbe a tanítványok, akik nem mondják ki, amit gondolnak. A nő pedig önfeledten (korsóját otthagyva) fut el a prófétai hírrel, amely vonzza a kíváncsiskodókat.

Jézus felkészíti a tanítványait: beszél küldetéséről („teljesítsem annak akaratát, aki elküldött engem, és bevégezzem az ő munkáját”); ezután a tanítványok küldetéséről is, az aratás hasonlatával, majd tanítja a pogányokat is, akik hittek neki (akár a zsidóknál is jobban).

Kérdéseim: Kit tartok pogánynak? – Hogyan kezelem a lenézettet, az idegent? – Mi a küldetésem? Teljesítem-e? – Ki kíváncsi rá? – Imádom-e Istent lélekben és igazságban? Mi a következménye?

Március 22. – Nagyböjt 4. vasárnapja – Jn 9,1-41 – Ami jó, az lehet veszélyes is

A vakságot akkor Isten csapásának képzelték. Jézus kijavítja ezt a hibát: „Nem ő vétkezett, nem is a szülei” – azaz: a fatalizmus csak babona. Isten nem csap oda, pláne nem a leszármazottakra.

Mennyire kell ragaszkodni a vallás emberi előírásaihoz? Két szemlélet ütközik: az egyik a vallási vezetőké, akik 'Mózes tanítványainak' vallják magukat formális vallásosságukkal (szabályok, hagyományok), a másik Jézusé, aki a tartalmat éli, és a formát meg-megszegi (pl. szombati gyógyításai). Ütközik a két világ (itt is), ezért a hatalom majd elpusztítja Jézust, mert nem áll az ő oldalukra. „... és akik látnak, vakká legyenek” – igen, elvakultak. Nem érdekli őket Jézus tanítása, sem csodái (akármik is legyenek), mert nem hódol be nekik. Most Jézus gyógyult tanúját közösítik ki, később többi követőjét is. Jézus ítéletet mond a farizeusok viselkedéséről: „Mivel azonban most azt mondjátok: látunk, megmarad a bűnötök.”

Vallásunknak ma is vannak olyan előírásai, amelyeket nem mindenki követ. A flegmaságból szabályt sértőkre ma sem pazarolnak sok energiát az egyház vezetői. Aki elvből sért szabályt, azt viszont ma is veszélyesnek tartják, megkeresik, puhítják, rendre utasítják vagy elítélik (mert a szabályt alkotó-értelmező-képviselő azt képzeli, hogy ő lát, őt vezeti Isten, ő az Egyház nevében hatalmat kapott erre).

Kérdéseim: Kik ma a próféták, akik a jövőt mutatják? – Kik ismerik őket? – Kik követik? – Mire jutnak?

Március 29. – Nagyböjt 5. vasárnapja – Jn 11,1-45 – Lázár feltámasztása

Júdeában már 'beköszönt' Jézus (meg akarták kövezni a hitvédők), mostani útján pedig a vándortanító rászánta magát végső zarándoklatára Jeruzsálembe, megütközni a hatalom szereplőivel. Végnapjait korábban többször is előrevetítette apostolainak, akik nem értették őt. Az evangélista meglepő részletességgel írja le ezt a kísérteties történetet.

Útja közben Jézus találkozik Mártával és Máriával – ők Lázár testvérei. (Ez a két eltérő lelkivilágú nő többször feltűnik az evangéliumokban.) Márta 'földhözragadtabb' (gyakorlatias), Mária pedig mélyebb lelkivilágú (meditatívabb). Jézus szerette Lázárt, aki halálos beteg, mégsem ugrik, hogy meggyógyítsa, sőt megvárja, míg meghal, hogy így még hatásosabb legyen a feltámasztása („tiértetek, hogy higgyetek”). Márta is, majd Mária is, sőt a nép is panaszolja késlekedését („ha itt lettél volna, nem halt volna meg”). Jézus ritkán rendült meg, és fakadt könnyekre – itt ez történt szomorúságuk láttán.

Azután föltámasztja Lázárt (később ennek híre eljut Jeruzsálemig). Ettől kezdve 'közszereplő' lesz (messiásvárományos), és rendkívülisége sokakat vonz. A római megszállás alatt több ál-messiás is élt, akiről azt hitték, hogy Megváltók. Ilyen volt például Galileai Júdás (akit Josephus Flavius említ), és a felkelést vezető zelóta, Bar Kohba. E lázadásokat véres megtorlások követték. A főpapoknak egyfelől 'csípi a szemét', hogy ez a 'messiásjelölt' kezd túlnőni rajtuk: másképp tanít, mint ők, ráadásul hatalma van, jelek kísérik (még a halott Lázárt is föltámasztja); másfelől félnek egy újabb sikertelen lázadástól, amely felbőszítheti a rómaiakat, és megtorlást hozhat a népnek, mint a korábbi esetekben.

Néhány kérdés: Járom-e az utat, amit Ő jelölt ki nekem? – Melyik állomásnál tartok? – Mennyire engedem kibontakozni Jézust az életemben? – A keresztségben engem is felkentek. Mit használok ebből?

Légy hű önmagadhoz,
és légy jó másokhoz.
Ebben minden benne van.
(Kung Fu-Ce)

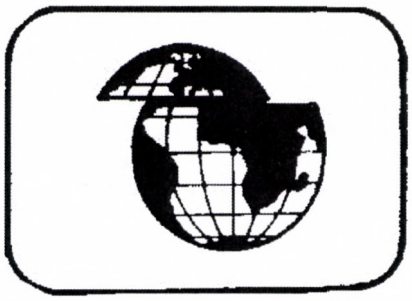

Kéry Magdolna

A bezöldült lelkiismeret

A lelkiismeretes ember

A lelkiismeret fogalmával ellentétben annak melléknévképzős alakjával, a „lelkiismeretes” kifejezéssel elég gyakran találkozunk a mindennapi életben, sokszor és sokan használják ezt a szót. Hogy közelebb hozzuk magunkhoz a címben foglalt témát, foglalkozzunk először a lelkiismeretes emberrel, és emeljünk ki négy alapvető tulajdonságot, ami jellemzi:

1. *Jól körülhatárolt, egyértelmű világkép.* Tudja, hol a helye a világban; csak komoly érvekkel áll szóba, nem lehet akármivel megingatni. Például ha véletlenül meghallja a reklámban, hogy mi „a legtöbb, mi adható”, akkor nem kezd lázasan kidolgozni maga számára egy új értékrendet, bár különben igyekszik erejéhez mérten mindenkinek megadni azt, ami a legtöbb.

2. *Jól fejlett feladattudat.* Tudja, mik a világképéből adódó feladatai; szembenéz a tényekkel, ezekből értelmesen következtet, feladatait rendszeresen egyezteti céljaival (ezt úgy is mondják, hogy céltudatos). Megjegyzem, az, hogy a cél nem szentesíti az eszközt, eleve benne van az értékrendjében, tehát annyira látszik céltudatosnak, amennyire az eszközei megengedik. Egy bezöldült lelkiismeretű ember például nem támogatja egy új autópálya megépülését, még akkor sem, ha ezt környezetvédő beruházásnak állítják is be a hivatalnokok, sőt, még ha netán saját egyéni érdekei is ezt sugallnák.

3. *Erős felelősségérzet.* Kötelességként éli meg a meglátott feladatok megoldását; számára nem az a dolgok elintézési módja, hogy „ha más nem csinálja, akkor én minek csináljam” (birkaszellem). Értékrendjével összeegyeztethetetlen, hogy „egy fecske nem csinál nyarat”. Ha neki a lelkiismerete azt diktálja, hogy repülni kell, akkor nekiindul, akárhányan akarják is lebeszélni róla. – Kis kitérő: ha a közmondás értelmében másra várunk, hogy elkezdje, akkor lehet, hogy nem is annyira akarjuk a dolgot. Ilyenkor mielőbb meg kell vizsgálnunk az értékrendünket, hogy valóban úgy gondolkozunk-e még most is az adott témában, mint régen, amikor erről a dologról elviekben már döntöttünk. Persze előnyösebb, ha a fecskék minél inkább egyszerre indulnak, így jobban tudják támogatni egymást. Valamelyiknek azonban mindenképpen el kell indulnia, mert különben az egész társaság látja kárát.

4. *A meglátott jóhoz való ragaszkodás*, akár áldozatok árán is. Itt szintén megemlíthetjük, hogy a lelkiismeretes ember értékrendjével összeegyeztethetetlen egy másik közhely, miszerint „széllel szemben nem lehet pisilni”. Lehet, hogy az egész a nyakába csorog, de a pisiléstől nem lehet eltántorítani.

A lelkiismeret meghatározása

(Értelmező Kéziszótár)

1. Az egyénnek saját magára vonatkoztatott erkölcsi tudata, illetve az önmagától megítélt erkölcsi állapota.

2. Az az erkölcsi érzék, amellyel valaki saját tetteit és gondolatait megítéli.

Más szavakkal megfogalmazva, hogy mondandóm a következőkben érthetőbb legyen: az egyén saját magára vonatkoztatott erkölcsi tudata megfelel annak az erkölcsi értékrendnek, amelyet az ember magáénak vall; az erkölcsi érzék pedig mindazon módszerek, eszközök összessége, amelyeknek a segítségével az ember megállapítja, megítéli, hogy egy adott helyzetben mennyire gondolkozott, beszélt vagy cselekedett saját erkölcsi értékrendjének megfelelően, vagyis milyen volt az ő aktuális erkölcsi állapota.

A személyes erkölcsi értékrend

Mi kell ennek felállításához?

1. A világmindenség, azon belül a földi természet rendjének az egyén képességeihez mért és az emberiség jelenlegi tudásának megfelelő megismerése; világkép kialakítása. Ennek módszere a tanulás, az ismeretszerzés.

2. A magam helyének megkeresése a fenti rendben; egyéni felelősségem felismerése. Ennek módszere az életelmélkedés.

3. Tennivalóim meghatározása (életfeladatok); a feladatok rangsorolása. Ekkor jó hasznát vehetem a belém nevelt feladattudatnak. Az életfeladatok meghatározásának módszere szintén az életelmélkedés.

Az erkölcsi értékrend tartalma

Az ember értékrendjét a bolygói és az egyéni boldogságra törekvés közötti kompromisszumkeresés eredményei határozzák meg. Ha csak az egyik fajta igyekezet van jelen meghatározó módon, abba rendszerint beletörik a bicskánk. Ha, mondjuk, kizárólag a mások boldogulásán fáradozom, akkor előbb-utóbb nem bírom ezt az áldozatot sem testileg, sem lelkileg. Például azok a városban felnőtt, világjobbító szándékú fiatalok vagy akár idősebbek, akik csapot-papot odahagyva, elvonulva élnek egy vidéki tanyán, és nem készültek föl erősen lelkileg és fizikailag egyaránt az életkörülmények ilyen mértékű megváltoztatására, nem bírják huzamosabb ideig ezt az életmódot. Egy másik példa, amikor valaki a Föld élővilága, vagy akár csak a körülötte élők egészségének érdekében lemond az autóhasználatról, ennek ellenére mégis megpróbál olyan életmódot folytatni, mintha lenne gépkocsija. Mesebeli királyfisra tervezi a napirendjét: „hipp-hopp, ott legyek, ahol akarok” – vagyis annyi feladatot vállal, mintha rendelkezésére állna egy autó, amely egyik helyről a másikra viszi. Sokszor még tán lelkiismeret-furdalása is van, mert nem tud annyi „hasznosat” tenni, mint a sok-sok királyfi körülötte. Ebbe egy idő múlva bele lehet rokkanni.

Természetesen ezzel nem azt szerettem volna mondani, hogy egy városi ember ne költözzön falura, tanyára, vagy aki hozzászokott a gépkocsihasználathoz, az ne

váltson át a tömegközlekedésre, gyaloglásra, kerékpározásra. Éppen hogy erről van szó. Váltanunk kell, de tudnunk kell, hogy ennek mi az ára, milyen következményekkel jár, és a tőlünk telhető módon föl kell ezekre készülnünk.

Az erkölcsi értékrend másik szélsőséges tartalma, ha önző módon csak a magam vagy az enyéim (akár szellemi, akár fizikai) boldogságát keresem, és a többieket kizsákmányolom, legyen az élő vagy élettelen társunk a világban. Úgy gondolom, mindnyájunk számára egyértelmű, hogy az ilyen erkölcsi beállítódás ellentétekhez, viszályokhoz, ökológiai katasztrófához vezet.

Az Élet él, és élni akar – mondta Ady, és ebbe most beleértem a saját életünket, a körülöttünk lévő élő és élettelen dolgokat is. Hagyjuk élni, vagy vegyük el? – ezt a döntést minden pillanatunkban meg kell hoznunk, egész életünk során. Nem eshetünk bele egyik végletbe sem, és ezt a mindennapok tapasztalatából tanulságként le kell szűrnünk. Azt a következtetést is levonhatjuk azonban a gyakorlatból, hogy mivel a dolog természetéből eredően az önzésre nagyobb a hajlamunk (térben és időben egyszerűen hamarabb és erőteljesebben érzékeljük a saját testünket és gondolatainkat), az önzetlenségre jobban oda kell figyelnünk. Minden pillanatunk egy az önzés és az önzetlenség közötti kompromisszumos döntés eredménye. Akár rutinosan, oda sem figyelve, akár vért verítékezve hozzuk meg ezeket a döntéseket, mindenképpen lelkiismeret, ezen belül értékrend, ezen belül elmélkedés szükséges hozzá. Ez a szellemi munka nem spórolható meg, nem szabad árukapcsolással adni-venni egymástól (pl. árukapcsolást fejez ki az az előítélet, amely szerint az elmélkedés csak a vallásos emberre jellemző), és nem kényszeríthető rá másokra, csak a tiszta érvelés módszere alkalmazható.

Az alapvető erkölcsi értékrendnek egyetemesnek, minden ember által elfogadhatónak kell lennie: ez egy „közös nevező", ahogyan azt Bulányi Gyurka bácsitól hallhattuk. Ő a jézusi evangéliumok tanulmányozása során összegezett „három 'sz'-ben" látja a közös nevezőt: szelídség, szolgálat, szegénység – ami együtt is egy 'sz', a szeretet –, és úgy tudom, hozzávette még a környezetvédelmet, mert arról közvetlenül nem szólnak az evangéliumok. Simonyi Gyuszi pár évvel ezelőtt úgy fogalmazott Ökológia és erőszakmentesség (Mit tehet a kisember?) című előadásában, hogy az ember erkölcsi értékrendjének három sarokköve van: igazságos elosztás, környezetvédelem és a tudatos népességszabályzás. Mindez gazdaságilag az ökoszociális piacgazdaság keretei között lenne (úgy vélem, itt a schumacheri közgazdaságtanra gondolt), és tömeges megvalósulása elvezetne a tartós, és akár az egész világra kiterjedő békéhez. Dőry Pista pedig azt állította az Immanens etikában, hogy mindaz, amit itt elmondtam az értékrend tartalmával kapcsolatban, az a lét törvényeiből kikövetkeztethető. Szeretném még hozzátenni azt is, amit egykori kántorképzős hittantanárom mondott erről: Szeretet = akarom, hogy élj!

Erkölcsi érzék

Erkölcsi állapotomat az erkölcsi érzékemmel ítélhetem meg. Ez az érzék – vagyis hogy észreveszem: rossz fát. illetve jó fát tettem, teszek vagy fogok tenni a tűzre – lehet hosszantartó is, de lehet egy tudatalatti, villanásnyi megérzés is. Ha az elsőről, a hosszabbikról van szó, akkor azt általában önvizsgálatnak, lelkiismeret-vizsgálatnak szoktuk nevezni, ha rövidebb, ez az önmagunkról történő ítéletalkotás, akkor a jobbik énemről, Isten szaváról, a bennünk lakó kisbíróról, a lelkiismeret megszólalásáról szoktunk beszélni.

Annál hamarabb tudom helyesen megállapítani az erkölcsi állapotomat, minél többet gyakorlom a lelkiismeret-vizsgálatot. Vagyis kialakul a rutinom gondolataim, szavaim és cselekedeteim megítélésében. Úgy is mondhatjuk: egyre gyakrabban szólal meg a lelkiismeretem. Ez két oldalról is veszélyt rejt magában. Egyrészt így az ember könnyen felszínessé válhat, „immunis" lesz a saját maga által kifejlesztett erős önkritikával szemben; másrészt ez a rutinos önkritika esetleg tartós és kóros bűntudathoz, önmarcangoláshoz vezethet. Ezért akármilyen profi módon ítélem meg a saját, illetve mások cselekedeteit, a világban folyó történéseket, a hosszabb időt igénylő erkölcsi „érzéknek", a lelkiismeret-vizsgálatnak is meg kell hogy legyen a helye az életemben, azt is rendszeresen kell gyakorolnom.

Például itt van a multilevel-marketing cégek és biztosítók esete. Mondjuk, ha én környezettudatos vagyok, akkor úgy gondolom, nem állhatok be közéjük, hiszen ők azt várják ügynökeiktől, hogy megdolgozzák a potenciális vevőt, és ha nincs szüksége a portékára, akkor kimutassák, hogy igenis, szüksége van rá. Sőt, ha megtudják, hogy az „áldozatnak" környezetvédelmi aggályai is vannak, akkor rövid úton kiderítik, hogy ez a legkörnyezetkímélőbb termék, a leginkább környezetbarát technikával eladva, és persze a legolcsóbb is. Mindezeket megfejelik a mesés jövedelem ígéretével, és szegény környezetvédelemre hajlamos gyeses anyuka, ha nem gondolja át, ha nem tart lelkiismeret-vizsgálatot, hogy beleillik-e értékrendjébe ez a fajta tevékenység, hamarosan átlényegül a rokonait, barátait és ismerőseit szinte csak potenciális vevőkként kezelő ügynökké. Alkalmam volt megismerni „halászó" módszerüket, mert mint főállású anyát, engem is rendszeresen megkörnyékeztek ajánlataikkal.

Erkölcsi érzékünk kimunkálásához nagyban hozzásegítenek még családunk, baráti közösségünk tagjai, és ha van(nak), a lelki tanácsadó(i)nk. Ők mint referenciaszemélyek folyamatos visszajelzéseket adnak elveinkről és gyakorlatunkról.

A lelki élet alapvető eleme az elmélkedés

Az elmélkedés az erkölcsi értékrend és érzék, vagyis a lelkiismeret kialakításának és ápolásának elengedhetetlen, de nem egyedüli eszköze. Lehet egyedül és ketten, vagy több emberrel együtt végezni.

Két fő tartalmi része van:

1. *Lelkiismeret-vizsgálat,* amely a múlt tényeinek megállapításából, az ok-okozati összefüggések felderítéséből – lásd pszichoanalízis –, az eredménynek az értékrenddel történő egybevetéséből áll. Az önvizsgálatban segítenek az egyedül vagy lelki tanácsadóval, közösségben, esetleg könyv alapján készített lelkiismeret-vizsgálati szempontok, és az e szempontok alapján írt lelkitükör. Ez tulajdonképpen az életelmélkedésben felállított értékrendnek és a hozzá tartozó életfeladatoknak az aprópénzre váltása.

Mondok példaként néhány főbb szempontot, melyeket kedvünkre és magunkra szabottan tovább lehet részletezni: Otthoni energiafogyasztás: – Fűtés – Víz – Melegvíz – Elektromos áram – Hulladék – Berendezés – Vásárlás – Munka – Közlekedés – Tanulás – Tanítás stb.

A szempontok alapján mindenki elkészítheti a maga részletes lelkitükrét. Például ilyen kérdések lehetnének benne:

Ha fáztam, akkor jól felöltöztem-e, vagy még jobban befűtöttem? Odafigyeltem-e, hogy a fürdővízzel öntsem le a WC-t? Pohárral mosok fogat, vagy csorgatom a vizet? Ingerülten, vagy békésen érvelve próbáltam gyermekeimet rávenni a melegvízzel (fűtéssel, vízzel...) való takarékoskodásra? Ha ingerült, ideges voltam, akkor annak mi volt az oka? Hogyan lehetne ezt az okot kiküszöbölni? Kényelemből, vagy rosszul tervezett idő miatt használtam többet a porszívót? Lusta voltam-e a komposztba rakni, ami odavaló? Írtam-e bevásárlócédulát? Vittem-e szatyrot, hogy az eladó ne adjon nylonzacskót? Barátságosan, de hatékonyan és röviden elmondtam-e neki az érveimet, hogy miért teszem ezt? Megbeszéltük-e otthon, hogy a vásárolni tervezett háztartási gép előállítása, működtetése milyen környezetterheléssel jár? Munkámmal a meglátott jó elterjedését segítem-e elő? És így tovább... (Sokat segít a Zöldköznapi kalauz c. könyv.)

A lelkiismeret-vizsgálathoz tartozik, de időben lehet, hogy eltolódik a következő négy dolog: a) a helyes cselekedetek magamnak való elismerése (ez fontos a megerősítés szempontjából); b) a bűn bevallása annak, akit illet; c) bocsánatkérés attól, akit illet; d) a bűn vagy tévedés jóvátétele.

2. *Tervezés:* értékrend alapján történik, napi, heti, éves, alkalmi.

Az elmélkedésbe belefér ezenkívül bármi, aminek kifejezett erkölcsi tartalma van (éneklés, felolvasás, játék stb.). A formákat rugalmasan kell kezelni, mert a lényeg az, hogy a két fő tartalmi rész meglegyen, a többinek az a szerepe, hogy elősegítse, motiválja az említett két dolog létrejöttét. A forma szolgálhat megtartó erőként, de ne ragaszkodjunk hozzá mindenáron (szelíden erőltetni lehet, néha kell is).

A lelkiismeret (értékrend, érzék, állapotfelmérés) kialakításához és ápolásához szükséges eszköztár

1. *Tanulás* (elsősorban példa alapján, családban, iskolában, vagy önálló módon, szóban és írás útján, tárgyi emlékek segítségével stb., folyamatosan: a jó környezetvédő holtig tanul).

Számomra tanulás volt például az eldugott kis viharsarokbéli falvakban történő nyaralás, amikor az egyszerű magyar parasztok életének részese voltam. És hiába telt el azóta három évtized, most is sokszor elgondolkozom az ottani tapasztalatok kapcsán, hogy tulajdonképpen mire is van szüksége az embernek az életben. Sok minden kipotyog a listából, és ez erőt ad ahhoz, hogy továbbra is bolygói módon igyekezzem gondolkozni és alakítani az életemet. Azonkívül arra indít, hogy tanuljak.

Fejlett technikánkkal és fejletlen erkölcsünkkel ma már úgy el- és összekutyultuk az életet, hogy tanulás, ismeretszerzés nélkül nagyon elszúrhatjuk a dolgainkat. A tanuláson nemcsak a szaktudományok alapismereteinek megszerzését értem (mondhatni: a gimnáziumi tananyagot), hanem az ezekre épülő összefüggésrendszereket („tudományköziséget”), az egészben való gondolkodást is. Mivel a folyamatok bolygói méretűek, a gondolkodásnak és a cselekvésnek is azzá kell válnia. Ne csak a tőkések, az ember és természet kirablói gondolkozzanak így, hanem a jóravaló emberek is. Az előbbiek bolygói gondolkodásmódjára csak egy példa, a reklám. A mi jóravalóságunknak túl kell nőnie az ő ravaszságukon. Ehhez pedig a jó szándék kevés. Több kell, az értelem. Persze az értelem sem ér semmit, sőt, káros is a jószándék nélkül.

2. *Életelmélkedés* (lelkigyakorlat) Évente javasolt tartani, hosszabb időt igényel. A három nap a bevált időtartam, mert egy nap kell a lecsituláshoz, egy a hatékony munkára, egy a visszazökkenésre, a feladatokra való fölkészüléshez.

3. *Heti elmélkedés.* Ez a mindennapok által összekuszált sorok rendezéséhez kell, tapasztalatok szerint átlagosan 2-3 órát vesz igénybe.

4. *Napi elmélkedés.* Nagyon változó, átlagban este fél óra, reggel negyed óra; ha lehet, a nap derekán is legyen pár perc, negyed óra.

5. *Lelki tanácsadó* (referenciaszemély). Ismernünk kell az értékrendjét, hiteles életét. Ez szükséges ahhoz, hogy alapja legyen a tekintélyének előttünk. Bíznunk kell ítéleteiben, de vakon még így sem követhetjük tanácsait.

6. *Közösség.* Tagjai fizikailag és lelkileg is segítik egymást. (referenciacsoport). A közösségnek fizikai és lelki fokozatai vannak: szellemi-lelki közösség (például a Bokor egésze, vagy egyes emberek Prakash-sal és társaival való kapcsolata), összejáró közösség (a Bokor csoportjai), egymás közelében lakók, együtt dolgozók, és végül az együtt lakók közösségei. A leghatékonyabban és legkörnyezetkímélőbben biztosan az együtt lakók, a kommunában élők tudnak csinálni bármit is. Úgy gondolom, ezt a fajta közösséget spontán kialakulással, szerves fejlődéssel, illetve messzemenően azonos értékrenddel lehet csak megvalósítani. A szerves fejlődésen azt értem, hogy a kommunába lépők előzőleg eléggé jól ismerjék egymást (huzamosabb közelben lakás, egymás értékrendjének és gyakorlatának ismerete).

A végére hagytam, ennek ellenére a leghangsúlyosabb mozzanata lelki éltünknek: *a család.* A velük együtt történő elmélkedés, az egyéni elmélkedések együttes megbeszélése külön időt igényel. A házastárssal és a gyerekekkel folyamatosan kommunikációs közösségben kell élni. Az élő párkapcsolat, az élő szülőgyerek kapcsolat egyik legfontosabb eleme a rendszeres verbális kommunikáció, a beszélgetés. Ha ez kialakul, és mégis időnként elmarad, az ember lelkiismeretében rögtön megszólal egy ébresztőóra, amely jelzi, hogy nem rendben folynak a dolgok, baj lehet, ha nem pótoljuk mihamarabb a beszélgetést, nem vesszük föl az elhagyott szálakat.

(Folytatjuk)

A terëmtmény imája

Aki az öröklét
folytonosságából
az időt alkottad
aki a végtelen
térből e világnak
határát kiszabtad;

ëgyetlen, öröktől
örökké létëző;
kelő s múló éltëk
mëgszámolhatatlan
sokaságainak
terëmtő fölsége;

van-e millszekundum,
tűhegy-parányi pont
örök végtelenben,
hol ne lënnél jelën
minden időn, térën
át nagy fölségëddel?

Nádašpétër

TARTALOM

Tanulmány

Király Ignácz: Ahogyan mi csináltuk 2-4
Walter Nigg: A nagy váltóállítás – Áriusz 5-8
Erich Fromm: Próféták és papok 8-9
Egon Spiegel: Prófétai intelmek 9-10
Juan Arias: Próféták nélkül elhal a remény 11
Sulyok Gábor: Mi köt Jézushoz? 12

Interjú

Haruko K. Okano: A kereszténység Japánban 13-14
Tobias Brandner: A kereszténység Kínában 14-15

Gyerekeknek

Leszkay András: Bocsánatkérés – önmegbecsülés 16-17

Archívum

Merza József: Még mindig folytatjuk 18-20

Vers

Gyombolai Márton: Gyümölcsnek lenni 20
Kállay Kotász Zoltán: Álhaikuk 21
Nádašpétër: A terëmtmény imája 30

Meditáció

Füller Tímea: Kegyesek és kegyetlenek 22-23
Farkas István: Parázs a hamu alatt 23-24

Elmélkedések

Vasárnapi szentírási elmélkedések 25-28

Környezetvédelem

Kéry Magdolna: A bezöldült lelkiismeret (1. rész) 29-31

ELŐFIZETÉS

Tisztelettel kérjük Olvasóinkat, hogy legkésőbb ***2020. február végéig*** újítsák meg előfizetésüket. A lap ára a költségek emelkedése miatt változik, az éves előfizetés **2.000,- Ft** lesz, illetve annak, aki postán kéri, a postaköltséggel együtt **3.500,- Ft.**

A befizetés lehetőség szerint ***banki átutalással*** a lapot terjesztő KISZE Bt. számlájára (számlaszám: 10918001-00000057-09540006), vagy az Unicredit Bank bármely fiókjában a fenti számlára történő ***pénztári befizetéssel*** történjék. Rózsaszín ***belföldi postautalvánnyal*** is lehet, ekkor a **KISZE Bt.** a címzett, és a **bankszámlaszámot** kell feltüntetni. **Mindhárom esetben** kérjük közölni az előfizető nevét, címét, és azt, hogy „Érted vagyok"-előfizetés. – A terjesztéssel kapcsolatos bármilyen ügyben Gromon András főszerkesztőtől lehet tájékoztatást kérni.

UTAM

Mérföldkő nem szegélyezi,
mert utam mérhetetlen,
csak a véges, a mérhető
fér el a méterekben.

A Semmiből Isten felé
tartok a föld porában.
Micsoda szédítő, vad út
örvényén jár a lábam!

Keszei István

„Érted vagyok"

A jézusi tájékozódás folyóirata
XXXI/1, (179.) szám

Megjelenik évente hatszor
Alapította: Simonyi Gyula
Szerkesztőbizottság:
Bajnok Dániel
Deliné Szita Annamária
Demeczky Jenő
Garay András
Garay Zsófia
Gromon András főszerkesztő
(Tel.: 06-26/334-155)
Kovács László
Schanda Beáta
A címlap emblémáját Magyar Mihály,
a rovat-emblémákat és a Moha-mesék
illusztrációit
Garay Dóra készítette.
Kiadó: BOKOR
Közösségfejlesztő Kulturális Egyesület
Székhely: 1012 Budapest, Attila út 113.
Felelős kiadó: Véghné Ilkó Györgyi
Szerkesztőség:
Kovács László
1076 Budapest, Thököly út 11. I. 6.
Internet: www.ertedvagyok.hu
E-mail: gromonandras@gmail.com
A lap az „Ingyen kaptátok,
ingyen is adjátok" (Mt 10,8) szellemében
szerzői honoráriumot nem váró írásokat közöl.
Minden írásért szerzője felelős, és az nem
feltétlenül a szerkesztőség véleményét fejezi ki.
Az „Érted vagyok"-ban közölt anyagok
(a szerző hozzájárulásával) tartalmi torzítás
nélkül szabadon közölhetők, a forrás megjelölé-
sével. A szerkesztőség ezúton kér az újraközlés
esetén tiszteletpéldányt.
Kéziratot nem őrzünk meg,
s nem küldünk vissza.
Készült: „Sztehlo Gábor" Ev. Szer., Piliscsaba
Tördelő: Szitár Zsolt
Felelős vezető: Buda Annamária
ISSN 0865-8021 (Nyomtatott)
HU ISSN 1588-0400 (Online)

Bimonthly newspaper of „BOKOR Közösségfejlesztő Kulturális Egyesület", about gospel, charity, third world, ecology, nonviolence, family life, education and radical renewal movement in the Hungarian Catholic Church.

The materials published by „Érted vagyok" can be republished free, without distortion of contents. The editorial board hereby asks for complimentary copies in case of republication.

ELŐFIZETÉS

A befizetés lehetőleg ***banki átutalással*** a lapot terjesztő KISZE Bt. számlájára (10918001-00000057-09540006), vagy az Unicredit Bank bármely fiókjában a fenti számlára történő ***pénztári befizetéssel*** történjék. Rózsaszín ***belföldi postautalvánnyal*** is lehet, ekkor a KISZE Bt. *és* a bankszámlaszám kerüljön a címzett helyére. – A „Közlemény" rovatnak ***mindhárom esetben tartalmaznia kell*** az előfizető nevét és címét, valamint az „ÉV"-jelzést és a példányszámot. – A terjesztéssel kapcsolatos bármilyen ügyben Gromon András főszerkesztőtől lehet tájékoztatást kérni.

Előfizetési díj 2020-ra (postaköltséggel):
Belföldre: 3500,- Ft
Szociális előfizetés:
a szerkesztőséggel történt egyeztetés szerint
Külföldre:
Itthon forintban előfizetve: 7000,- Ft

Köszönjük a szerzők, a szerkesztők és a sokféle segítő ingyenes szolgálatát. Köszönjük a bátorító kritikákat, javaslatokat és biztatásokat.
Köszönjük az adományokat
és a terjesztők munkáját.
A lap esetleges jövedelmét
a Kiadó szociális célokra fordítja.